स्वास्थ्य संस्था दर्ता,अनुमति तथा नवीकरण सम्बन्धी नियमावली, २०७८

इटहरी उपमहानगरपालिका, कार्यपालिकाको मिति को निर्णयानुसार स्वीकृत

इटहरी उपमहानगरपालिका

नगर कार्यपालिकाको कार्यालय

इटहरी सुनसरी

१ नं. प्रदेश, नेपाल

स्वास्थ्य संस्था स्थापना,सञ्चालन तथा स्तरोन्नति मापदण्ड सम्बन्धी नियमावली, २०७८

प्रस्तावना :

आमनागरिकलाई सर्वसुलभ र गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने प्रयोजनको प्रचलित लागि कानून बमोजिम सरकारी, निजी, सामुदायिक, गैरसरकारी वा सहकारी स्तरमा स्थापना हुने स्वास्थ्य संस्थाको सेवा विस्तार, स्तरबृद्धि, स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्दा पालन गर्नु पर्ने मापदण्ड तथा स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन अनुमति प्रदान गर्ने प्रकृयालाई सरल, सहज, व्यवस्थित तथा प्रभावकारी बनाई स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन वाञ्छनीयभएकोले, इटहरी उपमहानगरपालिका,कार्यपालिकाले **प्रशासकीय कार्यविधिलाई (नियमित गर्ने)ऐन,२०७५ को दफा ३ ले** दिएको अधिकार प्रयोग गरी कार्यपालिकाले देहायको नियमहरु बनाएको छ ।

परिच्छेद १
प्रारम्भि

१.**संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ**:(१) यस नियमावलीको नाम "**स्वास्थ्य सम्बन्धी नियमावली, २०७८**" रहेको छ ।

(२) यो नियमावली तुरुन्त लागु हुनेछ ।

२. परिभाषा : विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस नियमावलीमा,-

(क) "अनुगमन समिति" भन्नाले अनुसूची १ मा उल्लिखित अनुगमन समिति सम्झनु पर्छ ।

(ख) "अनुमति प्रदान गर्ने निकाय" भन्नाले नियम ५ मा उल्लिखित अनुमति प्रदान गर्ने निकाय सम्झनु पर्छ ।

(ग) "अस्पताल" भन्नाले स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने उद्देश्यले प्रचलित कानून बमोजिम संस्थापित १५ शैया सम्मको सरकारी अस्पताल, निजी अस्पताल, नर्सिङ्ग होम,सामुदायिक अस्पताल,गैर सरकारी अस्पताल वा सहकारी अस्पताल सम्झनु पर्छ र सो शब्दले शिक्षण अस्पताल समेतलाई जनाउँछ ।

(घ) "आयुर्वेद अस्पताल" भन्नाले आयुर्वेद चिकित्सा पद्धतिमा आधारित भई स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने स्वास्थ्य सस्ंथा सम्झनु पर्छ र सो शब्दले आयुर्वेद चिकित्सा पद्धतिबाट उपचार गर्ने सञ्चालन गरी गरिएको पञ्चकर्म जस्ता अस्पताल समेतलाई जनाउँछ ।

(ङ) "कन्सल्टेन्ट" भन्नाले सम्बन्धित बिषयमा मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट स्नातकोत्तर उपाधि डिग्री वा डिप्लोमा प्राप्त गरेको वा तोकिए बमोजिमको विशेषज्ञ तालीम प्राप्त गरी सम्बन्धित काउन्सिलमा दर्ता विशेषज्ञ चिकित्सक सम्झनु पर्छ ।

(च)"गैरसरकारी अस्पताल" भन्नाले मुनाफा रहित उद्देश्यले स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने प्रयोजनको लागि प्रचलित कानून बमोजिम दर्ता भै अनुमति प्रदान गर्ने निकायबाट स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति प्राप्त सम्झनु पर्छ ।

(छ) "डाईग्नोस्टीक सेन्टर" भन्नाले निदानात्मक सेवाहरु जस्तै प्रयोगशाला सेवा,रेडियोईमेजिङ जस्ता सेवाहरु प्रदान गर्न कानून बमोजिम दर्ता भई स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्ने संस्थालाई सम्झनु पर्छ ।

(ज) "निजी अस्पताल वा नर्सिङ्गहोम" भन्नाले स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने उद्देश्यले प्रचलित कम्पनी कानून संस्थापना भई अनुमति प्रदान गर्ने निकायबाट स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति प्राप्त निजी अस्पताल नर्सिङ्ग होम सम्झनुपर्छ ।

(झ) "पोलीक्लिनीक" भन्नाले प्रचलित कानून बमोजिम दर्ता भई एकै स्थानबाट कम्तिमा पाँच वटा सेवा बहिरङ्ग सेवा, प्रयोगशाला, रेडियो ईमेजिङ्ग, फिजीयोथेरापी,परिवार नियोजन, खोप सेवा आदि जस्ता बहुसेवा उपलब्ध गराउने संस्थालाई सम्झनु पर्छ ।

(ञ) “भवन संहिता” भन्नाले भवन ऐन, सहरी योजना तथा भवन निर्माण सम्वन्धि आधारभुत र्मिाण मापदण्ड २०७२ वमोजिम तथा नेपाल सरकारबाट स्वीकृत राष्ट्रिय भवन संहिता सम्झनु पर्छ ।

(ट) “भवन निर्माण मापदण्ड” भन्नाले प्रचलित भवन निर्माण सम्बन्धी मापदण्ड सम्झनु पर्छ र सो शब्दले इटहरी उप-महानगरपालिकाका तहबाट जारी भएको भवन निर्माण सम्बन्धी मापदण्ड तथा स्वास्थ्य सम्बन्धी भवनको लागि छुट्टै मापदण्ड नभएको स्थानको हकमा अनुसूची २ मा उल्लिखित भवन निर्माण मापदण्ड समेतलाई जनाउँछ ।

(ठ) “मन्त्रालय” भन्नाले नेपाल सरकार, स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय सम्झनु पर्छ ।

(ड) “शिक्षण अस्पताल” भन्नाले चिकित्सा विज्ञानको विषयमा अध्यापन गर्ने उद्देश्य लिई प्रचलित कानून बमोजिम स्थापना भई स्वास्थ्य सम्बन्धी सेवा समेत प्रदान गर्नको लागि अनुमति प्रदान गर्ने निकायवाट अनुमती प्राप्त शिक्षण अस्पताल सम्झनु पर्छ ।

(ढ) “सरकारी अस्पताल” भन्नाले नेपाल सरकारको पूर्ण वा आंशिक स्वामित्व रहने गरी सार्वजनिक हितका लागि स्थापना भएको वा हुने स्वास्थ्य सेवा प्रदायक अस्पताल सम्झनु पर्छ ।

(ण) उप-महानगरपालिका भन्नाले इटहरी उप-महानगरपालिका सम्झनु पर्छ ।

स्पष्टीकरण : यस खण्डको प्रयोजनको लागि “आंशिक स्वामित्व” भन्नाले नेपाल सरकारको कम्तीमा एकाउन्न प्रतिशत लगानीलाई सम्झनु पर्छ । (त) “सहकारी अस्पताल” भन्नाले सहकारीको सिद्धान्त बमोजिम सदस्य समेतलाई स्वास्थ्य सेवा दिने उद्देश्यले सहकारी ऐन, २०४८ बमोजिम दर्ता भै अनुमति प्रदान गर्ने निकायवाट स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति प्राप्त अस्पताल सम्झनु पर्छ ।

(थ) “सामुदायिक अस्पताल” भन्नाले सम्बन्धित सरकारी निकायमा संस्था दर्ता भई समुदायकै लगानी र व्यवस्थापनमा संचालन हुने गरी मुनाफा रहित उद्देश्य लिई अनुमति प्रदान गर्ने निकायबाट स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति प्राप्त अस्पताल सम्झनु पर्छ ।

(द) “स्वास्थ्य क्लिनिक” भन्नाले प्रचलित कानून बमोजिम दर्ता भई कुनै पनि व्यक्तिलाई स्वास्थ्य जाँच सम्बन्धी गर्ने, उपचार सम्बन्धी आवश्यक परामर्श एकै स्थानबाट पाँच वटा भन्दा बढी सेवा जस्तै बहिरङ्ग सेवा प्रयोगशाला, रेडियो ईमेजिङ्ग, फिजीयोथेरापी,परिवार नियोजन, खोप सेवा जस्ता सेवा उपलब्ध गराउने संस्थालाई सम्झनु पर्छ र सो शब्दले निजी क्लिनिक समेतलाई जनाउँदछ ।

(ध) “प्राथमिक उपचार परामर्श केन्द्र” भन्नाले प्रचलित कानून बमोजिम दर्ता भई कुनै पनि व्यक्तिलाई स्वास्थ्य जाँच सम्बन्धी गर्ने, उपचार सम्बन्धी आवश्यक परामर्श एकै स्थानबाट पाँच वटा भन्दा कम सेवा जस्तै बहिरङ्ग सेवा प्रयोगशाला, रेडियो ईमेजिङ्ग, फिजीयोथेरापी,परिवार नियोजन, खोप सेवा जस्ता सेवा उपलब्ध गराउने संस्थालाई सम्झनु पर्छ र सो शब्दले निजी क्लिनिक समेतलाई जनाउँदछ ।

(न) “स्वास्थ्य संस्था” भन्नाले प्रचलित कानून बमोजिम दर्ता भई अनुमति प्रदान गर्ने निकायबाट स्वास्थ्य सञ्चालन गर्न अनुमति प्राप्त अस्पताल, शिक्षण अस्पताल,अस्पताल तथा अनुसन्धान केन्द्र, पोलीक्लिनीक, स्वास्थ्य क्लिनीक, प्राथमिक उपचार परामर्श केन्द,प्रयोगशाला जस्ता सेवाहरु सञ्चालन गर्ने संस्था सम्झनु पर्छ र सो शब्दले अस्पताल समेतलाई जनाउँछ ।

परिच्छेद २

स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन तथा गुणस्तर सम्बन्धी व्यवस्था

३.**स्वास्थ्य सेवा सञ्चालनः**(१) यस नियमावली बमोजिम अनुमति नलिई कसैले पनि स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्नुहुँदैन ।

(२) स्वास्थ्य संस्थाले आफ्नो उद्देश्य र क्षमता अनुसार अनुमति प्रदान गर्ने निकायबाट अनुमति लिई देहायका सेवाको समुचित व्यवस्था गरी स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न सक्नेछ :-

(क) आकस्मिक सेवा,

(ख) बहिरंग सेवा,

(ग) अन्तरंग सेवा,

(घ) निदानात्मक सेवा(प्रयोगशाला, रेडियो ईमेजिङ आदि),

(ङ) शल्यक्रिया सेवा ।

(च) संघन उपचार सेवा

(छ) प्राथमिक उपचार परामर्श,प्रबर्द्धनात्मक तथा प्रतिरोधात्मक सेवा,

(ज) विशेषज्ञ परामर्श सेवा ।

(झ) फार्मेसी सेवा ।

(ञ) रक्त सञ्चार सेवा ।

(ट) फिजियोथेरापी सेवा ।

(ठ) शवगृह व्यवस्था ।

(ड) अस्पताल व्यवस्थापन ।

(ढ) वातावरण व्यवस्थापन ।

(ण) स्वास्थ्य संस्थाबाट निष्काशित फोहरमैला व्यवस्थापन

४. **गुणस्तर सुनिश्चितता सम्बन्धी मापदण्डः** (१) स्वास्थ्य संस्थाले नियम ३ बमोजिमको स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्दा देहायको गुणस्तरको सुनिश्चितता गर्नुका साथै देहायमा उल्लिखित मापदण्डहरुको समेत पालना गरेको हुनु पर्नेछ : -

(क) बहिरंग विभागमा आउने बिरामीको चाँपका आधारमा बिरामी दर्ता, विशेषज्ञ परामर्श, निदानात्मक सेवाहरु औषधि कक्षमा छिटो छरितो सेवा दिने व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।

(ख) स्वास्थ्य संस्थामा विश्व स्वास्थ्य संगठनले निर्धारण गरेका मापदण्ड बमोजिम नियन्त्रण संक्रमण(Infection Prevention) को व्यवस्था हुनु पर्नेछ र सोको नियमित तथा प्रभावकारी अनुगमन गर्नु पर्नेछ ।

(ग) स्वास्थ्य संस्थाले विभिन्न ईकाईबाट प्रदान गर्ने स्वास्थ्य सेवाहरु स्तरीय सञ्चालन रुपमा गर्न कार्य सञ्चालन नियमावली (Standard Operating Manual) तयारगरी लागू गर्नु पर्नेछ ।

(घ) स्वास्थ्य संस्थाले बहिरङ्ग सेवा प्रदान गर्ने बिशेषज्ञ चिकित्सक वा अन्य चिकित्सकहरु उपलब्ध हुने समय तालिका (दिन र बार खुल्ने गरी) सवैले देख्ने ठाउँमा राखिएको हुनुपर्ने छ ।

(ङ) स्वास्थ्य संस्थाले उपलब्ध गराउने भनिएको विशेषज्ञ सेवा सम्बन्धित बिशेषज्ञ चिकित्सकबाटै प्रदान गर्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।

(च) बिरामीले आफूले सेवा लिन चाहेको चिकित्सकबाट सेवा लिन पाउने सुनिश्चित व्यवस्था गर्नु पर्नेछ ।

(छ) बिरामी वा बिरामीको रेखदेख गर्ने व्यक्तिलाई रोग र उपचार पद्धति बारे स्पष्ट जानकारी दिने व्यवस्था हुनु पर्नेछ ।

(ज) अस्पताल परिसर तथा सेवा दिने कक्षहरु नियमित रुपमा सफा सुग्घर राखिएको हुनुपर्नेछ ।

(झ) सवैले देख्ने स्थानमा उजुरी पेटिका राखिएको हुनु पर्नेछ ।

(ञ) जनगुनासो व्यवस्थापनका लागि गुनासो सुन्ने अधिकारी तोकी जनगुनासो तथा पर्न आएको उजुरी समाधान गर्ने व्यवस्था मिलाएको हुनु पर्नेछ । साथै समाधान हुन नसक्नेभएमा सो को कारण सम्बन्धित व्यक्तिलाई जानकारी गराउनु पर्नेछ ।

ट) बिरामीले संस्थाबाट सेवा प्राप्त गर्न लाग्ने शुल्क, प्रकृया तथा अवधि समेत खुलाएको बिरामी बडापत्र (Patient Charter) अस्पतालको अग्र भागमा देखिने गरी राख्नु पर्नेछ र सोही अनुरुप सेवाको सुनिश्चतता गर्नु पर्नेछ

ठ) अस्पतालमा आउने बिरामीलाई आवश्यक पर्ने जानकारी गराउन सोधपुछ वा सहायताकक्षको व्यवस्था गरी सेवाग्राहीलाई आवश्यक जानकारी दिने व्यवस्था गरेको हुनु पर्नेछ तथा पचास शैया वा सो भन्दा क्षमताका अस्पतालहरुले सामाजिक सेवा इकाईको अनिवार्य व्यवस्था गरेको हुनु पर्नेछ ।

(ड) सेवा प्रदायक चिकित्सक तथा स्वास्थ्यकर्मीहरुको सुरक्षाका लागि विभिन्न सरुवा रोगबिरुद्धको खोप व्यक्तिगत सुरक्षा व्यवस्था गरेको हुनु पर्नेछ ।

(ढ) हरेक स्वास्थ्य संस्थामा कार्यरत कर्मचारीहरुको सेवा शर्त सम्बन्धी विनियम बनाएको हुनु पर्नेछ ।

(ण) स्वास्थ्य संस्थाले नेपाल सरकारबाट सञ्चालित सेवा वा कार्यक्रम सञ्चालन गर्दा नेपाल सरकारले तोके प्रोटोकल/मापदण्ड/नियमावली अनिवार्य रुपमा पालना गरेको हुनुपर्नेछ ।

(त) अस्पतालले चौबीसै घण्टा चिकित्सक तथा दक्ष स्वास्थ्य कार्यकर्ताबाट आकस्मिक सेवा दिने व्यवस्था मिलाएको हुनु पर्नेछ ।

(थ) अस्पतालमा रहेको आकस्मिक शैया क्षमताको आधारमा चिकित्सक तथा अन्य स्वास्थ्यकर्मीको व्यवस्था गरेको हुनु पर्नेछ ।

(द) आकस्मिक विभागवाट बिरामी भर्ना गर्न, रिफर गर्ने बिरामीको रेफरल प्रकृया र बिरामी सार्ने पद्धति परिभाषित भएको हुनु पर्नेछ ।

(ध) अस्पतालमा उपचारका लागि आउने विपन्न,असहाय, बेवारिसे बिरामीका लागि कुल शैयाको दश प्रतिशत शैया छुट्याई निःशुल्क उपचार अनिवार्य रुपमा उपलब्ध गराउनुपर्नेछ ।

(न) खण्ड (ध) बमोजिम उपलब्ध गराएको उपचार सेवाको अभिलेख इटहरी राखी उप-महानगरपालिकाको जनस्वास्थ्य शाखा र स्वास्थ्य संस्था रहेको वडा कार्यालयमा सो को प्रतिवेदन मासिक रुपमा पठाउनु पर्नेछ ।

(प) स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन गरिने भवन र अन्य पूर्वाधार भवन संहिता र सम्बन्धित क्षेत्रको भवन निर्माण सम्बन्धी मापदण्ड अनुरुप हुन पर्नेछ ।

(फ) अस्पतालले विपद् व्यवस्थापनको कार्ययोजना बनाएको हुनु पर्नेछ । सो कार्यका लागि सम्पर्क व्यक्ति तोकि सो को जानकारी इटहरी उप-महानगरपालिकाको स्वास्थ्य महाशाखा र स्वास्थ्य संस्था रहेको वडा कार्यालय र स्वास्थ्य संस्थामा दिनु पर्नेछ ।

(ब) अस्पतालले सूचना अधिकारी तोक्नु पर्नेछ ।

(२) अस्पतालले प्रदान गर्ने स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तरलाई सुनिश्चितता प्रदान गर्न राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गुणस्तर चिन्ह लिन अस्पताललाई प्रोत्साहन गरिनेछ ।

परिच्छेद ३

स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन अनुमति प्रक्रियाः

५.स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति तथा नविकरण प्रदान गर्ने निकायहरु :(१) देहाय बमोजिमका स्वास्थ्य संस्थाको स्थापना, सेवा विस्तार वा स्तरोन्नति गर्न देहायको निकायले अनुमति दिन सक्नेछ :-

(क) स्वास्थ्य क्लिनिक, प्राथमिक उपचार परामर्श सेवा केन्द्र , पन्ध्र (१५) शैया सम्मका अस्पताल, *डी र "ई"* प्रयोगशाला सेवा ,रेडियो इमेजिङ सेवा, पन्ध्र शैया सम्मको आयुर्वेद अस्पताल,आयुर्वेद उपचार क्लिनिक तथा अन्य वैकल्पिक चिकित्सा संग सम्वन्धित सेवा संचालन गर्दा आवश्यक डकुमेन्ट सहित संलग्न निवेदन पेश भएपछि सो सेवा संचालनको लागि आवश्यक निर्धारित मापदण्ड भए नभएको सम्वन्धमा अनुसूची १ बमोजिमको अनुगमन समितिको सिफारिसको आधारमा इटहरी उप-महानगरपालिका कार्यालयले सेवा संचालन अनुमती तथा नविकरण प्रदान गर्ने छ ।

(२) उपनियम (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि नेपाल सरकारबाट स्थापना हुने स्वास्थ्य संस्थाको हकमा नेपाल सरकारको निर्णय बमोजिम हुनेछ ।

(३) उपनियम (१) मा उल्लेख भएको वाहेकका अस्पताल तथा स्वास्थ्य सेवा केन्द्र संचालन अनुमति तथा नविकरण जनस्वास्थ्य ऐन तथा नियमाली अनुसार हुनेछ ।

६. शिक्षण अस्पताल सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति प्रदान गर्ने सम्बन्धी व्यवस्था : शिक्षण अस्पताल सेवा सञ्चालन अनुमति नेपाल मेडिकल काउन्सिलको मापदण्ड बमोजिम मन्त्रालयले प्रदान गर्नेछ ।

७.पूर्वाधार निर्माण मनसायपत्रको लागि निवेदन दिनुपर्ने :(१) यस नियमाक्ली बमोजिम स्वास्थ्य संस्थाको स्थापना, स्वास्थ्य सेवा विस्तार वा स्तरोन्नति गरी स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न इच्छुक स्वास्थ्य सस्थाले आवश्यक पूर्वाधार निर्माण गर्ने प्रयोजनको लागि अनुसूची ३ बमोजिमको ढाँचामा मनसाय पत्रको लागि निवेदन दिनु पर्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम निवेदन प्राप्त हुन आएमा अनुमति प्रदान गर्ने निकायले निवेदन प्राप्त भएको १५ दिन भित्र देहायका विवरणहरु परीक्षण गर्ने प्रयोजनको लागि अनुगमन समिति खटाउन सक्नेछ :-

(क) प्रस्तावित स्वास्थ्य संस्थाको व्यावसायिक कार्य योजना,

(ख) प्रस्तावित स्वास्थ्य संस्था रहने स्थानको उपयुक्तता र जग्गाको पर्याप्तता,

(ग) मेडिकल तथा औषधिजन्य फोहोरमैला व्यवस्थापनको प्रबन्ध,

(घ) प्रस्तावित स्वास्थ्य संस्थाले सेवा पुऱ्याउने क्षेत्र, सो क्षेत्रको जनसंख्या/जनघनत्व,

(ङ) प्रस्तावित स्वास्थ्य संस्थाले सेवा पुऱ्याउने क्षेत्रमा अन्य अस्पतालहरुको अवस्थिति र प्रस्तावित अस्पताल पुऱ्याउने थप योगदान,

(च) विशेषज्ञ अस्पताल भए सो अस्पतालले पुऱ्याउने सेवा ।

(३) अनुगमन समितिले उपनियम(२) मा उल्लिखित बिषयहरुको विश्लेषण गरी स्पष्ट राय सहितको प्रतिवेदन तीस दिन भित्र इटहरी उप-महानगरपालिका, नगर कार्यपालिकाको कार्यालय समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ ।

(४) उपनियम (३) बमोजिमको प्रतिवेदन प्राप्त भएपछि सो प्रतिवेदनको आधारमा पुर्वाधार निर्माणका लागि अनुमति दिन उपयुक्त हुने देखिएमा प्रतिवेदन प्राप्त भएको मितिले पन्ध्र कार्य दिनभित्र बढीमा दुई वर्ष सम्मको समयाबधि दिई पूर्वाधार निर्माणको लागि निवेदकलाई मनसायपत्र (Letterof Intent) प्रदान गर्न सक्नेछ ।

(५) उपनियम (४) बमोजिमको अवधिभित्र मनासिव कारण परी पूर्वाधार निर्माण गर्न नसकेको भनी समयवधि थपको लागि सम्बन्धित अस्पताल वा स्वास्थ्य संस्थाले अनुरोध गरेमा त्यस्तो अस्पताललाई बढीमा एक वर्षमा नबढ्ने गरी पूर्वाधार निर्माणको लागि समयावधि थप गर्न सक्नेछ ।

८. **सञ्चालन अनुमति दिन सकिने**:(१) नियम ७ बमोजिम पूर्वाधार निर्माण कार्य सम्पन्न भए पछि पूर्वाधार तयार भएको सो व्यहोरा सहित सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्थाले सेवा सञ्चालन गर्न आवश्यक कागजातहरु संलग्न गरी अनुसूची ४ बमोजिमको ढाँचामा अनुमति प्रदान गर्ने निकाय समक्ष निवेदन दिनसक्नेछ । तर स्वास्थ्य क्लिनिक, रेडियो ईमेजिङ सेवा , पोलि क्लिनिक , प्राथमिक उपचार परामर्श केन्द्र स्थापना तथा सञ्चालन अनुमतिको अनुसूची ५ बमोजिमको ढाँचामा निवेदन दिनु पर्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिमको निवेदन प्राप्त हुन आएमा निवेदन प्राप्त भएको मितिले पन्ध्र दिन भित्र अनुगमन समिति खटाउनु पर्नेछ ।

(३) उपनियम (२) बमोजिम खटिएको अनुगमन समितिले तीस दिन भित्र स्थलगत निरीक्षण गरी स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति प्रदान गर्न उपयुक्त भए नभएको राय सहितको प्रतिवेदन पेश गर्नुपर्नेछ ।

(४) उपनियम (३) बमोजिम अनुगमन समितिको प्रतिवेदनको आधार र यस नियमावलीमा उल्लिखित मापदण्ड पूरा गरेको स्वास्थ्य संस्थालाई तीन वर्षको लागि स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न इटहरी उप-महानगरपालिकाले तोकेको ढाँचामा अनुमति दिन सक्नेछ ।

(५) यस नियम बमोजिम स्वास्थ्य संस्थालाई स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति दिने नदिने सम्बन्धमा उपनियम (४) बमोजिम अनुगमन समितिको प्रतिवेदन प्राप्त भएको मितिले दिन १५ भित्र निर्णय गरी सक्नु पर्नेछ र सो को जानकारी सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्थालाई दिनु पर्नेछ ।

९. **थप सेवा विस्तार गर्न वा शाखा स्थापना गर्न अनुमति लिर्नुपर्ने**: स्वास्थ्य संस्थाले आफूले सञ्चालन सेवा गर्न अनुमति पाएको सेवाका अतिरिक्त थप सेवा विस्तार गर्न वा शाखा स्थापना गरी सेवा सञ्चालन गर्न चाहेमा यस नियमावली बमोजिमको प्रकृया पुरागरी अनुमति प्राप्त गर्नु पर्नेछ ।

१०. **पुनः अनुमति प्राप्त गर्न निवेदन दिनु पर्नेः** (१) यो नियमावली प्रारम्भ हुँदाका बखत सञ्चालन स्वीकृति लिएको स्वास्थ्य संस्थाले यस नियमावली बमोजिमको तोकिएको पूर्वाधार तथा मापदण्ड कायम गर्ने प्रयोजनको लागि यो नियमावली प्रारम्भ भए पछि इटहरी उप-महानगरपालिकाबाट जारी भएको सार्वजनिक सूचनामा तोकेको अवधिभित्र पूर्वाधार तयारी योजना(भवन प्रबलीकरण वा नयाँ निर्माण योजना) सहित निवेदन दिन पर्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम निवेदन प्राप्त हुन आएमा अनुमति प्रदान गर्ने निकायले त्यस्तो स्वास्थ्य संस्था यस नियमावली बमोजिम तोकेको पूर्वाधार पुरा गर्नका लागि दुई वर्ष र मापदण्ड कायम गर्नका लागि एक बर्षको समयावधि दिन सक्नेछ ।

(३) उपनियम (२) बमोजिम समयावधि थप भएको स्वास्थ्य संस्थाले प्रत्येक तीन/तीन महिनामा पुर्वाधार तथा मापदण्ड कायम सम्वन्धि प्रगति प्रतिवेदन इटहरी उपमहानगरपालिका समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ ।

(४) प्रबलीकरण हुने अस्पताल वा नयाँ निर्माण गर्न अनुमति लिई साविककै भवनबाट सेवा दिइरहेको स्वास्थ्य संस्थाले निर्माण अवधि भरका लागि भवनका कारण वा अस्पतालका औजार उपकरणले हुन सक्ने दुर्घटनाका लागि शैया क्षमता बराबरको संख्यामा प्रति व्यक्ति पचास हजार रुपैंया बराबरको सामुहिक दुर्घटना बिमाको व्यवस्था गर्नु पर्नेछ ।

(५) यस नियम बमोजिमको प्रकृया पुरा गरेको स्वास्थ्य संस्थालाई नियम ८ बमोजिम स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन गर्न अनुमति प्रदान गरिनेछ ।

(६) यस नियम बमोजिम अनुमतिको लागि निवेदन नदिने, निवेदन दिए पनि अनुमति नपाउने निर्धारित अबधि भित्र पूर्वाधार वा मापदण्ड कायम नगर्ने स्वास्थ्य संस्थाको अनुमति रद्द गरिनेछ ।

११.**अनुमति दस्तुर बुझाउनुपर्ने** :स्वास्थ्य संस्थाका स्थापना, सेवा विस्तार वा स्तरोन्नति गर्न अनुमति प्राप्त भएमा सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्थाले अनुसूची ६ बमोजिमको अनुमति दस्तुर बुझाउनु पर्नेछ ।

१२. **नवीकरण गराउनु पर्ने** : (१) यस नियमावली बमोजिम स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति प्राप्त स्वास्थ्य संस्थाले सेवा सञ्चालन अनुमतिको अवधि समाप्त भएको दुई महिनाभित्र मितिले इटहरी उप- महानगरपालिका समक्ष नवीकरणका लागि निवदेन दिनु पर्नेछ र त्यस्तो नवीकरण गर्न अनुसूची ६ बमोजिमको शुल्क बुझाउनुपर्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम निवेदन प्राप्त भएमा इटहरी उप-महानगरपालिकाले अनुसूची ६ मा उल्लेख भए बमोजिमको दस्तुर लिई तीन वर्षको लागि स्वास्थ्य संस्थालाई सेवा सञ्चालन अनुमतिको नवीकरण दिनसक्नेछ । तर यो नियमावली प्रारम्भ हुनु अघि स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन गर्न अस्थायी रुपले अनुमति पाएका स्वास्थ्य संस्थाको हकमा त्यस्तो स्वास्थ्य संस्थाले यस नियमावली बमोजिम तोकिएको मापदण्ड तथ पूर्वाधार कायम नगरेसम्म तीन बर्षमा नबढाई प्रत्येक एक बर्षको लागि अनुमति नवीकरणन गर्न सक्नेछ ।

(३) उपनियम (१) बमोजिमको अवधि भित्र मनासिब कारण परी निवेदन पेश गर्न नसकेको भनी कारण खुलाइ छ महिनाभित्र निवेदन पेश गरेमा दोब्बर नवीकरण दस्तुर लिई इटहरी उप-महानगरपालिकाले सेवा सञ्चालन अनुमति नवीकरण गरि दिन सक्नेछ ।

(४) उपनियम (१) (२) (३) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएपनि निर्धारित अवधि भित्र मनासिब कारण परी निवेदन पेश गर्न नसकेको भनी कारण खुलाइ निवेदन पेश गर्ने संस्थाको हकमा अनुसुची १ वमोजिमको अनुगमन समितले पुर्वाधार र सेवा संचालन संवन्धमा सिफारिस गरेको अवस्थामा दोब्बर नवीकरण दस्तुर लिइ सेवा सञ्चालन अनुमति नवीकरण गरि दिन सक्नेछ ।

(५) उपनियम (२) वा (३) वा (४) बमोजिमको अवस्था र अवधि भित्र नवीकरणको लागि निवेदन पेश नगर्ने संस्थाको स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन अनुमतिपत्र स्वतः खारेज हुनेछ ।

१३. व्यवसाय नविकरण : नियम ८. र १२ बमोजिम अनुमति प्राप्त संस्थाले तोकीए वमोजिमको अतिरिक्त शुल्क लिई वार्षिक रुपमा व्यवसाय प्रमाणपत्र नविकरण समेत गर्नु पर्नेछ ।

१४. गुणस्तर तथा मापदण्ड अनुगमन सम्बन्धी व्यवस्थाः (१) स्वास्थ्य संस्थाले आफूले प्रदान गरेको सेवाहरुका नियमावलीमा उल्लिखित मापदण्ड बमोजिमको गुणस्तर भए नभएको सम्बन्धमा प्रत्येक बर्ष परीक्षण (स्वःमूल्यांकन) गराई सो को प्रतिवेदन आर्थिक वर्ष समाप्त भएको मितिले तीन महिनाभित्र इटहरी उप- महानगरपालिकाले तोके बमोजिमको ढाँचामा अनिवार्य रुपमा पेश गर्नु पर्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम तोकिएको अवधिभित्र प्रतिवेदन पेश नगर्ने स्वास्थ्य संस्थालाई सोप्रतिवेदन इटहरी उप-महानगरपालिकाले निर्देशन दिन सक्नेछ ।

(३) उपनियम (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि इटहरी उप-महानगरपालिका र मन्त्रालयले आवश्यकता अनुसार जोखिम, भौगोलिक अवस्थिति, बिरामीको चाप, शल्यक्रियाको संख्या,वित्तीय लगानीका आधार नमूना छनौट गरी स्वास्थ्य संस्थाले प्रदान गरेको सेवाको गुणस्तर तथा यस नियमावलीको मापदण्ड पुरा गरे नगरेको सम्बन्धमा निरीक्षण तथा अनुगमन गर्न वा गराउन सक्नेछ ।

(४) यस नियममा अन्यत्रमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि उप-महानगरपालिकाले वस्तुगत आधारमा जुनसुकै बखत अनुगमन टोली खटाई आकस्मिक अनुगमन गर्न सक्नेछ ।

(५) यस नियमावलीमा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि उप-महानगरपालिकाले जुनसुकै निकायबाट सेवा सञ्चालन अनुमति प्राप्त गरेको अस्पताल वा स्वास्थ्य संस्था र अनुमति प्रदान गर्ने निकायको समेत अनुगमन गर्न सक्नेछ ।

(६) उपनियम (४) वा (५) बमोजिम नियमित वा आकस्मिक अनुगमन गर्दा तोकिएको गुणस्तर वा पूर्वाधार पूरा नगरी सेवा सञ्चालन गरेको पाईएमा त्यस्तो संस्थालाई तत्काल सुधारका लागि बढीमा तीन महिनाको म्याद दिई सुधारको मौका दिन सकिनेछ ।

(७) यस नियम बमोजिम निरीक्षण तथा अनुगमनका क्रममा दिएको निर्देशन पालना नगर्ने, यस नियमावली बमोजिमको गुणस्तर तथा पूर्वाधार मापदण्ड पूरा नगर्ने र गुणस्तर परीक्षणको वार्षिक प्रतिवेदन पेश नगर्ने स्वास्थ्य संस्थालाई सम्बन्धित अनुमति प्रदान गर्ने निकायले त्यस्तो स्वास्थ्य संस्थाले प्रदान गरिआएको सेवा पूर्ण वा आंशिक रुपमा तत्काल बन्द गर्न आदेश दिन सक्नेछ ।

(८) उपनियम (७) बमोजिम स्वास्थ्य संस्थालाई कारबाही गर्नु पूर्व सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्थालाई मनासिब माफिकको सफाइ पेश गर्ने मौका दिनु पर्नेछ ।

(९) यस नियमावलीमा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि अन्य प्रचलित कानून गरिने बमोजिम अनुगमनलाई यो व्यवस्थाले सीमित गर्ने छैन ।

१५. **निवेदन दिन सक्नेः** (१) नियम १४ को उपनियम (७) बमोजिम दिएको आदेश वा अनुगमन समितिले यस नियमावली बमोजिम पेश गरेको अनुगमन प्रतिवेदन उपर चित्त नबुझ्ने स्वास्थ्य संस्थाले त्यस्तो प्रतिवेदन पेश भएको मितिले १५ दिन भित्र चित्त नबुझनुको स्पष्ट आधार र कारण सहित पुनराबलोकनका लागि कार्यालय प्रमुख समक्ष निवेदन दिन सक्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम प्राप्त भएको निवेदन उपर सम्बन्धित निकायको प्रतिकृया समेत लिई उपमहानगरपालिकाले छानविन गरी यथाशीघ्र निर्णय गर्नु पर्नेछ र सो सम्बन्धमा उपमहानगरपालिकाले गरेको निर्णय अन्तिम हुनेछ ।

१६. **स्वास्थ्य संस्था गाभिई सेवा सञ्चालन गर्ने सक्ने** :स्वास्थ्य सेवालाई गुणस्तरीय, प्रभावकारी तथा सुविधायुक्त बनाउन सञ्चालनमा रहेका एक भन्दा वढी स्वास्थ्य संस्थाहरु एक आपसमा गाभिई सेवा सञ्चालन गर्न चाहेमा मन्त्रालयले तोकेको आधारमा सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति प्रदान निकाय समक्ष गर्ने त्यस्ता स्वास्थ्य संस्थाहरुले संयुक्त रुपमा निवेदन दिन सक्नेछन् ।

परिच्छेद ४

अस्पताल सम्बन्धी मापदण्डहरू

१७. **अस्पतालको पूर्वाधार सम्बन्धी मापदण्डहरु** :(१) अस्पतालले सेवा सञ्चालन गर्दा देहाय बमोजिमका पूर्वाधार सम्बन्धी मापदण्ड पूरा गरेको हुनु पर्नेछ :-

(क) अस्पताल रहने स्थान धुवाँ, धुलो, ध्वनि, जल तथा जमिन प्रदूषणबाट मुक्त भएको ।

(ख) अस्पताल रहने क्षेत्र र हाताभित्र उपयुक्त सुरक्षाको व्यवस्था भएको ।

(ग) अस्पताल स्थापना हुने स्थान सडक यातायातको पहुँच भएको ।

(घ) पानी, बिजुली र सञ्चार सुबिधा उपलब्ध भएको ।

(ङ) सवारी साधन पार्किङका लागि पर्याप्त व्यवस्था भएको ।

(च) अस्पताल परिसरमा स्वस्थकर वातावरणका लागि बृक्षारोपण तथा बगैचाको व्यवस्था भएको ।

(छ) जोखिमपूर्ण फोहोर व्यवस्थापनको लागि उपयुक्त प्रविधिको व्यवस्था गर्नुका साथै इटहरी उप-महानगरपालिकाको फोहरमैला व्यवस्थापन ऐन र फोहरमैला व्यवस्थापन नियमावली बमोजिम फोहर व्यवस्थापनका लागि आवश्यक पूर्वाधार व्यवस्था मिलाएको ।

(२) आकस्मिक सेवाका लागि देहाय बमोजिमको पूर्वाधार सम्बन्धी मापदण्ड पुरा गरेको हुनुपर्नेछ :-

(क) कुल शैया क्षमताको कम्तिमा दश प्रतिशतका दरले आकस्मिक कक्षमा शैयाहरू उपलब्ध हुनु पर्नेछ । आकस्मिक सेवाका लागि छुट्याएको शैयालाई देहाय अनुरुप वर्गीकरण गरी सेवा व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।

(१) Red (R) = अति सिकिस्त बिरामीको सेवा दिने शैया बराबर एक प्रतिशत,

(२) Yellow (Y) = सिकिस्त बिरामीको सेवा दिने शैया बराबर दुई प्रतिशत,

(३) Green (G) = सामान्य बिरामीको सेवा दिने शैया बराबर तीन प्रतिशत,

(४) Black (B) = मृत्यु भईसकेका बिरामीलाई राख्ने शैया बराबर एक प्रतिशत,

(५) Observation Room/Bed बराबर तीन प्रतिशत,दश प्रतिशत भन्दा बढी शैया छुट्याएको सन्दर्भमा माथि उल्लेख भएकावर्गीकरणको अनुपातमा शैया बाँडफाँड हुन पर्नेछ ।

(ख) आकस्मिक कक्ष सञ्चालन गर्दा अल्ट्रासाउण्ड, एक्सरे इमेजिङ सेवा, प्रयोगशाला,ओ.पी.डी., ओ.टी. तथा वार्डहरूमा समेत सजिलै बिरामी ल्याउन लैजान सकिने(व्हिलचेर /ट्रली ,स्टेचर) गरी सञ्चालनमा ल्याएको हुनु पर्नेछ ।

(ग) आकस्मिक कक्षमा प्रतिक्षालय, शौचालय, ट्रायज(Triage Room) चेन्जिङ्ग रुम,Medico-legal Case जस्तै Rape victim आदिको लागि गोपनियता सुनिश्चित हुने कोठाको समेत व्यवस्था हुनुभएको पर्नेछ ।

(घ) चौबीसै घण्टा आकस्मिक सेवा दिने व्यवस्था मिलाएको हुनु पर्नेछ ।

(ङ) अस्पतालमा आकस्मिक सेवाका लागि दक्ष स्वास्थ्यकर्मी चौबीसैघण्टा र चिकित्सक अनकल(on call) मा उपलब्ध हुने व्यवस्था हुनु पर्नेछ ।

(च) आकस्मिक विभागवाट बिरामी भर्ना गर्न, रिफर गर्ने बिरामीको रेफरल प्रकृया तथा बिरामी सार्ने पद्धति स्पष्टरुपमा परिभाषित रहेको हुनु पर्नेछ ।

(छ) प्रकोपजन्य रोगहरु, प्राकृतिक प्रकोप जस्ता पक्षहरुलाई बिचार गरी आकस्मिक उपचार सेवाका लागि संस्था विपत-व्यवस्थापन योजना बनाएको हुनु पर्नेछ ।

(ज) आकस्मिक सेवामा काम गर्ने जनशक्ति कम्तिमा Basic Life Support (BLS)/PrimaryTrauma Care (PTC)/Advance Cardiac Life Support (ACLS)/ Advance Trauma LifeSupport (ATLS) आदि सम्बन्धी तालिम लिएको हुनु पर्नेछ ।

(३) बहिरंग विभागका लागि देहाय बमोजिमको पूर्वाधार सम्बन्धी मापदण्ड पुरा गरेको हुनु पर्नेछ- :

(क) अस्पतालबाट प्रदान हुने प्रत्येक विशेषज्ञ सेवाका लागि ओ.पी.डी. कक्षको व्यवस्था मिलाएको ।

(ख) अस्पतालका लागि सामान्यतया सामान्य चिकित्सा, वालरोग, सामान्य शल्यक्रिया, स्त्री तथा प्रसुती सेवा हुनुपर्ने तथा पूर्वाधार पूरा गरी हाड जोर्नी, नाक कान घाँटी, छालातथा यौनरोग,मुख,दन्त आखाँसेवा जस्ता सेवाको लागि स्वेच्छिक रुपमा सञ्चालन गर्नसक्ने ।

(ग) उपलब्ध भएका चिकित्सकहरु मध्ये सेवाग्राहीले उपलब्ध भएसम्म रोजेको चिकित्सकसँग परीक्षण गर्न व्यवस्था भएको ।

(४) अन्तरंग विभागका लागि देहाय बमोजिमको पूर्वाधार सम्बन्धी मापदण्ड पुरा गरेको हुनुपर्नेछ :-

(क) अस्पतालमा शल्यक्रिया पश्चात पनि बिरामीको अवस्था स्थिर नभएसम्म उक्त शल्यक्रिया गर्ने समूह तथा सर्जन चिकित्सक र एनेस्थेसियोलोजिष्ट अस्पतालमा रहिरहनु पर्ने पश्चात र तत्पश्चात पनि सर्जरीको प्रकृति हेरी आवश्यक परेको खण्डमा तत्काल उपलब्ध हुने व्यवस्था मिलाउनु पर्ने ।

(ख) नर्सिङ्ग ड्यूटी स्टेशनबाट प्रत्येक बिरामीको प्रत्यक्ष निगरानी हुने व्यवस्था गर्नु पर्ने । उक्त सुविधा नभएमा प्रत्येक बिरामीको शैयामा कल बेल राख्नु पर्ने ।

(५) एलाईड हेल्थ तथा निदानात्मक सेवाका लागि देहाय बमोजिमको पूर्वाधार सम्बन्धी मापदण्ड पुरा गरेको हुनु पर्नेछ- :

(क) प्रत्येक किसिमका परीक्षणको लागि राष्ट्रिय जनस्वास्थ्य प्रयोगशाला नीति अनुरुपको प्रयोगशालाको व्यवस्था भएको हुनु पर्ने ।

(ख) रेडियो डाइग्नोसिस, अल्ट्रासाउण्ड, एक्सरे फिल्म लोडिङ, अनलोडिङ तथा प्रोसेसिङ लगायतका इमेजिङ सेवा कक्षहरू ओ.पी.डी., ओ.टी. तथा वार्डहरूलाई समेत सजिलै बिरामी ल्याउन लैजान सकिने(व्हीलचेयर/ट्रली, स्टेचर) गरी संचालनमा ल्याएको हुनुपर्ने ।

(ग) यस्ता सेवा प्रदान गरिने कोठाहरूमा प्रतिक्षालय, शौचालय, चेन्जिङ रुमकोव्यवस्थासमेतभएको हुनु पर्ने ।

(६) शल्यक्रिया गर्ने स्वास्थ्य संस्थामा सेवाको प्रकार हेरी पाँच देखि दश प्रतिशत सघन उपचार सेवाका High dependency Unit र आई. सि. यु. शैयाहरु रहनु पर्नेछ ।

(७) अस्पतालमा पोषण, खोप, आमा र वच्चाको स्वास्थ्य, परिवार नियोजन जस्ता सेवाहरुको नेपाल सरकारको नीति बमोजिम प्रवर्द्धनात्मक तथा प्रतिरोधात्मक सेवा उपलब्ध हुनु पर्नेछ ।

(८) अस्पतालमा कम्तीमा वच्चा तथा आमाको लागि विशेषज्ञ सेवा र विशेषज्ञ अस्पतालमा अस्पतालको सो प्रकृति अनुसारको विशेषज्ञ सेवा उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

(९) औषधि पसल(Pharmacy) का लागि देहाय बमोजिमको पूर्वाधार मापदण्ड पुरा गरेको हुनुपर्नेछ- :

(क) अस्पताल हाता भित्र औषधि पसलको व्यवस्था अस्पताल फार्मेसी सेवा नियमावली,२०७० बमोजिम गर्नु पर्नेछ,

(ख) चौबिसै घण्टा फार्मेसी सञ्चालनका लागि फार्मेसी विषय अध्ययन गरेको दक्ष जनशक्तिको व्यवस्था हुनु पर्नेछ ।

(ग) फार्मेसी कक्षमा औषधिको गुणस्तरमा ह्रास नहुने गरी सुरक्षित भण्डारण गर्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्ने । साथै ताप संवेदनशील औषधि तथा भ्याक्सिनको भण्डारण तोकिएको तापक्रममा भण्डारण हुनुपर्ने ।

(घ) उपचारमा प्रयोग गरिने लागू औषधहरु(Narcotic drugs) लागू औषध (नियन्त्रण)ऐन, २०३३ बमोजिम स्वास्थ्य संस्थाले चिकित्सकको लिखित प्रेस्क्रीप्सन अनुसार मात्र वितरण गर्ने मिलाएको व्यवस्था हुनु पर्नेछ । साथै औषधिको आम्दानी तथा वितरणको अभिलेख राख्नु पर्नेछ ।

(ङ) म्याद नाघेका औषधिहरु नियमित रुपमा नेपाल स्वास्थ्य अनुसन्धान परिषदको Hospital Waste Management Guideline मा उल्लेख भएकोमा सोही बमोजिम र नभएको खण्डमा विश्व स्वास्थ्य संगठनको नियमावली बमोजिमको विधि अपनाई नष्ट गर्नु पर्नेछ ।

(च) आकस्मिक सेवाका लागि चाहिने आवश्यक औषधिहरु चौबिसै घण्टा उपलब्ध हुने ब्यवस्था हुनु पर्ने ।

(छ) अस्पतालले बाह्य व्यक्ति वा संस्थालाई फार्मेसी सेवा संचालन गर्न दिएको अवस्थामा सो व्यक्ति वा संस्थाले पनि अस्पतालले पालना गर्नुपर्ने माथि उल्लेख भएका सम्पूर्ण शर्तहरु अनिवार्य रुपमा पालना गर्ने मिलाएको हुनु पर्ने ।

(ज) औषधीको खुद्रा मूल्यमा छुटको व्यवस्था भएमा सबैले देख्ने गरी सूचना टाँस गर्नुपर्नेछ ।

(झ) भवन संहितामा उल्लेखित मापदण्ड अनुरुप औषधि पसल सञ्चालन हुने भवन निर्मोण भएको हुनु पर्ने ।

(१०) रक्त सञ्चार सेवा (Blood Bank) का लागि देहाय बमोजिमको पूर्वाधार सम्बन्धी मापदण्ड पुरा गरेको हुनु पर्नेछ :-

(क) अस्पताल हातामा ब्लड बैंकको व्यवस्था भएको हुनुपर्ने । सो नभएमा बिरामीको लागि आवश्यक पर्ने उपलब्ध हुने गरी व्यवस्था मिलाइएको हुनु पर्ने ।

(ख) व्लड बैंकको सम्बन्धमा राष्ट्रिय जनस्वास्थ्य प्रयोगशाला अनुरुपको नीति व्यवस्था भएको हुनु पर्ने ।

(११) अस्पतालमा रहेका बिरामी तथा अन्य सेवाग्राहीलाई असहज नहुने गरी अलग्गै चिस्यान कक्ष वा शवगृहको व्यवस्था भएको हुनु पर्नेछ ।

(१२) अस्पताल व्यवस्थापन (Hospital Management) का लागि देहाय बमोजिमको पूर्वाधार सम्बन्धी मापदण्ड पूरा गरेको हुनु पर्नेछ :-

(क) सोधपुछ तथा गुनासो सुनुवाई कक्ष:

(१) सेवाग्राहीहरूको सुविधाको लागि आवश्यक कर्मचारी सहितको सोधपूछ कक्षको व्यवस्था हुनुपर्ने ।

(२) अस्पतालले प्रदान गर्ने सेवाका विषयमा सेवाग्राहीको गुनासो सुनुवाइ गर्ने उचित प्रवन्ध मिलाइएको हुनु पर्ने ।

(ख) सूचना संप्रेषण: (१) अस्पतालभित्र प्रभावकारी सूचना सम्प्रेषणका लागि आन्तरिक टेलिफोन कल (Intercom)को ब्यवस्थाका साथै आवश्यक आधुनिक संयन्त्रको समुचित प्रयोग हुनुपर्ने

(२) अस्पतालहरुमा सार्वजनिक संचार सेवाको व्यवस्था हुनुपर्ने ।

(३) प्रहरी, एम्बुलेन्स, दमकल जस्ता सेवा लगायतका आकस्मिक सेवाका टेलिफोन नम्बरहरु स्पष्ट देखिने गरी राख्नु पर्ने ।

(ग) पानी वितरण :

(१) अस्पतालमा बिरामी र अन्य ब्यक्तिहरुका लागि चौबीसै घण्टा शुद्ध पानी विश्व स्वास्थ्य संघले तोकेअनुरुप आपूर्ति हुनु पर्ने ।

(२) अस्पतालद्वारा वितरण हुने पानीको गुणस्तर परिक्षण ४/४ महिनामा गराई अभिलेख राखिएको हुनुपर्ने । बहिरंग,

नर्सिङ्ग कक्ष, अन्तरंग, अपरेशन थिएटर र आपतकालीन कक्षहरुमा पानी व्यवस्था हुनु पर्ने ।

(घ) विद्युत आपूर्ति :

(१) अस्पताल क्षेत्रभित्र र सबै विभागहरूमा चौबीसै घण्टा विद्युत आपूर्ति हुने व्यवस्था मिलाएको हुनुपर्ने लोडसेडिङको समयमा विद्युत आपूर्ति गर्न अटोमेटिक ब्याक अप सिष्टम स्थापना गरेको हुनुपर्ने ।

(२) ओ.टी., आई.सि.यू., सि.सि.यू., इमर्जेन्सी कक्ष लगायतका संवेदनशील कक्षहरूमा आपतकालीन विद्युत व्याक-अप सिष्टम राखेको हुनुपर्ने छ ।

(ङ) सरसफाई तथा शौचालय ब्यवस्था:

(१) अस्पतालको सम्पूर्ण क्षेत्र सधैं सफा राख्नु पर्नेछ ।

(२) अस्पतालमा देहाय बमोजिमको सेवा दिइने कक्षहरु वा क्लिनिकमा शौचालयको व्यवस्था हुनु पर्नेछ :-

(क) आकस्मिक कक्ष

(ख) लेवर रुम

(ग) प्याथोलोजी सेवा

(घ) बहिरंग विभाग (आवश्यकता अनुसार महिला र पुरुषका लागि अलग अलग) (ङ) प्रति छ बेडको जनरल सेवामा एक

(च) महिला तथा अपाङगका लागि अलगै

(छ) क्याविन तथा डबल रुमका लागि (एटेच भएको)

(ज) डाक्टर तथा स्टाफका लागि (आवश्यकतानुसार)

(३) अस्पताल हाताभित्र सेवाग्राही तथा सेवाप्रदायकका लागि पर्याप्त पानी र साबुन सहितको शौचालयको व्यवस्था हुनु पर्नेछ ।

(४) शौचालय सधै सफा राख्ने व्यवस्था गरेको हुनु पर्नेछ ।

(च) मर्मत सम्भार व्यवस्था:

(१) अस्पतालले प्रयोग गर्ने उपकरण तथा औजारहरू समयमानै मर्मतको व्यवस्था हुनु पर्नेछ । साथै गम्भीर प्रकृतीका औजार उपकरणहरुको कम्पनीले निर्दिष्ट गरेको मर्मत अवधि अनुसार मर्मत कार्य योजना बनाई सोही अनुसार मर्मत गरेको हुनु पर्नेछ ।

(२) अस्पतालको भवन, सवारी साधन, मेसिनरी औजार, यन्त्र, उपकरण,विद्युतीय उपकरण र अन्य विद्युतीय उपकरणहरूको नियमित मर्मतसंभार गर्ने व्यवस्था मिलाएको हुनु पर्नेछ ।

(छ) बिरामी कुरुवालाई सुविधा:

अस्पतालको वार्ड तथा अन्य उपचार दिने स्थानमा आवश्यकता अनुसार बिरामीको साथमा रहने एक जना कुरुवालाई बस्न सक्ने प्रवन्ध हुनु पर्नेछ ।

(ज) क्यान्टिन सुविधा: स्वास्थ्य संस्था हाता भित्र खाना पकाउने(Kitchen) र खाना खाने(Dining) अलग-अलग ठाउँ सहितको सफा र सुविधायुक्त क्यान्टिनको व्यवस्था भएको हुनु पर्नेछ ।

(झ) लण्ड्री व्यबस्था:

(१) अस्पतालमा प्रयोग हुने एप्रोन, पन्जा, टोपी, जुत्ता, तन्ना, तकिया,खोल, रुमाल जस्ता लुगा कपडा लागि लण्ड्रीको व्यवस्था भएको हुनु पर्ने ।

(२) अस्पताल भर्ना भएका बिरामीको लुगा धुने सुविधाको व्यवस्था भएको हुनु पर्ने ।

(ञ) भण्डार (Store) व्यवस्था :

(१) आपत्कालीन अवस्थामा प्रयोग हुने सामग्रीहरूको अलग्गै भण्डारकक्ष हुनुपर्ने । यस्तो भण्डारमा कम्तिमा एक महिनाको लागि अत्यावश्यक सामग्री स्टक राख्ने व्यवस्था हुनुपर्ने ।

(२) अस्पतालको लागि आवश्यक लत्ताकपडा, सरसफाइ सामग्री, औजार,उपकरण तथा औषधिको न्यूनतम मौज्दात रहनु पर्ने र सामग्रीहरुको सो उपयुक्त भण्डारणको Refrigerator,Ventilation, A/C आदि व्यवस्था गरेको हुनु पर्ने ।

(ट) सुरक्षा व्यवस्था:

(१) अस्पतालमा सुरक्षा व्यवस्था मिलाउन सुरक्षा गार्डको व्यवस्था भएको हुनुपर्ने ।

(२) आपत्कालीन अवस्थाको लागि तत्काल सेवा प्रदान गर्न राज्यका सुरक्षा निकायसँग समन्वय कायम गर्न व्यवस्था मिलाएको हुनुपर्ने ।

(ठ) एम्बुलेन्स सञ्चालन:अस्पतालमा मेडिकल एटेण्डेण्ट सहितको १ वटा एम्बुलेन्स र हुनुपर्ने अस्पतालले त्यस्ता मेडिकल एटेण्डेण्टलाई Basic Emergency Medicine Training दिने व्यवस्था मिलाउनुका साथै एम्वुलेन्स सेवा सञ्चालन नीति, २०७३ बमोजिम एम्वुलेन्स सेवा संचालन गर्ने व्यवस्था मिलाएको हुनुवा पर्नेछ । वा आवश्यक परेको बेला तत्कालै एम्बुलेन्स उपलब्ध हुने भरपर्दो मिलाएका व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।

(ड)स्थान तथा जग्गा पूर्वाधार:

(१) अस्पताल रहने स्थान (Location): अस्पताल रहने स्थान छनौट गर्दा पायक पर्ने गरी प्रदूषणमुक्त क्ष छनौट गर्नु पर्नेछ । छनौट गरिएको स्थान त्यस्तै प्रकृतिको अस्पताल रहेको स्थानको कम्तिमा एक टाढा हुनु पर्नेछ ।

विशिष्ट प्रकृतिको बहुसेवा उपलब्ध गराउने अस्पताल, आयूर्वेद, होमीयोप्याथिक जस्ता प्रकृतिका अस्पतालको हकमा र जनघनत्वको आधारमा अस्पतालको शैया आवश्यक देखिएमा यो बन्देज हुनेछैन ।

(२) अस्पताल सञ्चालनको लागि आफ्नै स्वामित्वको पर्याप्त जग्गा हुनुपर्नेछ । जग्गा आफ्नो नभएको हकमा कम्तीमा दश बर्षका लागि जग्गा भाडामा लिई सो जग्गामा पूर्वाधार निर्माण गरी सञ्चालनमा ल्याउन सक्न छ । भाडामा लिईएको भवनको हकमा उक्त भवन भवन संहिता मापदण्ड अनुरुप निर्माण भएको हुनु पर्छ ।

(ढ) अस्पतालको भवन(Building):

(१) अस्पताल सेवा सञ्चालन गरिने भवनको नक्सा र डिजाइन भवन ऐन, २०५५ को नियम ११ मा भएका व्यवस्था अनुरुप स्वीकृत भएको हुनु पर्नेछ । भवन संहिता इटहरीले जारी गरेको मापदण्ड बमोजिम सो भवन निर्माण गरेको हुनु पर्नेछ ।

(२) भवनमा सर्वसाधारणको जानकारीका लागि Disaster Management Plan तयार गरी सुरक्षा सम्बन्धी संकेत चिन्हहरु उपयुक्त स्थानमा प्रस्ट देखिने गरी राखिएको हुनपर्ने छ ।

(३) अस्पतालको कोठाहरु उपयुक्त भेन्टीलेसन वा वातानुकुलित यन्त्रराखिएको हुनु पर्नेछ ।

(४) अस्पतालमा प्रशासनिक कार्यालय, ओ.पी.डी., प्रयोगशाला, वार्ड,फार्मेसी, क्यान्टिनको व्यवस्था हुनुपर्ने

(५) अस्पतालमा व्हिल चेयर तथा ट्रलिको सहज आवागमनको सहज व्यवस्था भएको हुनुपर्नेछ ।

(६) प्रतिक्षालयमा आवश्यकतानुसार बस्ने कुर्सीको व्यवस्था हुनुपर्ने-पाटी, र सूचना टेलिभिजन, पत्रपत्रिका लगायतका माध्यमबाट सूचना प्रदान गर्ने व्यवस्था मिलाएको हुनुपर्नेछ ।

(७) अस्पतालको कुल निर्माण क्षेत्रफल, प्रति शैया ५५ वर्ग मीटरका दरले हुनु पर्नेछ । उक्त क्षेत्र भित्र सोधपुछ, दर्ता कक्ष, प्रतिक्षालय, प्रवेशद्वार सहितको हलको क्षेत्र समावेश भएको हुनुपर्नेछ । सो बाहेक भान्साघर, लुगाधुने कोठा, जेनरेटर कक्ष, कर्मचारी आवास तथा भण्डारकक्ष, मर्मत सम्भार कक्ष आदिका लागि थप व्यवस्था गरेको हुनुपर्नेछ ।

(८) आफ्नो जग्गा नभएका पन्ध्र शैयाका अस्पतालले घर जग्गाभाडामा लिई सेवा सञ्चालन गर्दा सो घर

भूकम्पीय जोखिम प्रतिरोध क्षमता भएको भनि इटहरी उपमहनगरपालीकाबाट प्रमाणित गराएकै हुनुपर्ने ।

(९) बहिरंग विभागको प्रत्येक कोठाको क्षेत्रफल कम्तिमा १४ वर्गमीटर हुनुपर्नेछ । शौचालय, प्रतिक्षालय, बिशेषज्ञको सहयोगी रहने कक्षका लागि पर्याप्त स्थान हनुपर्नेछ ।

(१०) बिरामीको चापको अनुपातमा पर्याप्त र सुविधाजनक हुने गरी फर्निचर प्रतिक्षालयको सहितको व्यवस्था भएको हुनुपर्नेछ ।

(११) आपतकालीन सेवाका लागि प्रयोग हुने सवारी साधनहरू अस्पतालको आपतकालीन कक्ष र अन्य अत्यावश्क ठाउँमा सहज रुपमा जान सक्ने गरी अलग्गै बाटो र गेटको व्यवस्था गरेको हुनुपर्नेछ ।

(१२) सेवाग्राही र अस्पताल कर्मचारीहरूले प्रयोग सवारी गर्न साधन र एम्वुलेन्स दमकल आदि जस्ता सवारी साधनका लागि पार्किङ्गको पर्याप्त व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।

(१३) अस्पताल जेष्ठ नागरिक, बालबालिका तथा अपांगमैत्री हुनु पर्नेछ ।

(१४) व्हिलचेयर, ट्रलि, स्ट्रेचरको पर्याप्त व्यवस्था हुनुपर्ने र यस्ता सामग्री राख्ने ठाउँ र चलाउन सकिने पर्याप्त ठाँउ र चलाउने मानिसको समेत व्यवस्था भएको हुनु पर्नेछ ।

(१५) फोहरमैला व्यवस्थापनका लागि देहाय बमोजिमको पूर्वाधार मापदण्ड पूरा गरेको हुनुपर्नेछ :-

(क) अस्पतालबाट निष्काशित फोहरमैलाको व्यवस्थापन फोहरमैला व्यवस्थापन ऐन, २०६८ र फोहरमैला व्यवस्थापन नियमावली, २०७० ले तोके बमोजिम हुनुपर्ने ।

(ख) अस्पतालबाट निस्कासन हुने सामान्य तथा चिकित्साजन्य फोहरमैला प्रकृति अनुसार स्रोतमै अलग छुटयाउने, संकलन, ढुवानी तथा उचित विसर्जन गर्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्ने ।

(ग) अस्पतालबाट सृजित संक्रमणजन्य फोहरलाई निःसंक्रमण गरेर अन्तिम व्यवस्थापन गर्नुपर्ने ।

(घ) अस्पतालमा मर्करीयुक्त उपकरणको सट्टा डिजीटल प्रबिधियुक्त उपकरण प्रयोग गर्नुपर्नेछ ।

१८. **अस्पताल सम्बन्धी अन्य मापदण्ड**: नियम १७ मा उल्लिखित मापदण्डका अतिरिक्त अस्पतालहरुले देहाय बमोजिमको मापदण्ड पुरा गरेको हुनु पर्नेछ :-

(१) भवन मापदण्ड :

(क) भौगोलिक विषमताको आधारमा भवनको हरेक तलाको उचाई मानव स्वास्थ्यलाई अनुकुल हुने गरी बनाएको हुनु पर्नेछ । सामान्यतः कोठाको उचाई कम्तिमा ३.६ मिटर हुनु पर्नेछ ।

(ख) अस्पतालमा प्रत्येक विशेषज्ञ सेवाको लागि छुट्टाछुट्टै विभाग हुनु पर्नेछ ।

(ग) प्रशासनिक कार्यालयमा बैठक कोठा स्वास्थ्य र शिक्षा एवं सुचनामुलक पुस्तकालयको व्यवस्था भएको हुनुपर्नेछ ।

(घ) बहिरंग विभाग, अन्तरंग विभाग, प्रयोगशाला, अपरेसन थिएटर र प्रशासनिक कार्यालय जस्ता सेवाग्राही बिरामीले हिँडडुल गर्नुपर्ने क्षेत्रहरूमा सहज आवागमन गर्न सकिने गरी व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।

(ङ) अस्पतालमा आउने बिरामी, कुरुवा र भिजिटर्सका लागि आवश्यक पर्ने सवारी साधनहरु पार्किङ्गको लागि अस्पतालले आवश्यक व्यवस्था गर्नु पर्नेछ ।

(च) आकस्मिक अवस्थामा बर्हिगमन द्वारको आवश्यक व्यवस्था भएको हुनु पर्नेछ ।

(छ) आगलागी भएको बेलामा बारुणयन्त्रको लागि अस्पताल हाताभित्र पर्याप्त स्थानमा पानी भर्ने व्यवस्था मिलाएको हुनु पर्नेछ ।

(ज) प्राकृतिक प्रकोपको अवस्थामा बारुणयन्त्र आवागमनमा सहज हुने गरी भवननिर्माण भएको हुनुपर्ने, पर्याप्त संख्यामा अग्नि समनयन्त्र (Fire Extinguisher) जडान भएको हुनु पर्ने साथै आकस्मिक संकतका लागि साईरनको व्यवस्था हुनु पर्नेछ ।

(२) अन्तरंग सेवा(Indoor service) :

(क) अस्पतालको शैया क्षमताको आधारमा डाक्टरको ड्युटी रुम, पेन्ट्री (दराज,र्‍याक, खाना राख्ने ठाउँ आदि), आइसोलेसन रुम, ट्रिटमेण्ट रुम, शौचालय आदिको व्यवस्था भएको हुनु पर्नेछ ।

(ख) शैंया वीचको दूरीको सम्बन्धमा साधारण शैया(General) बीचको दुरी कम्तिमा ४ फिट हुनुपर्ने र सो भित्ताबाट कम्तिमा एक फिटको दूरीमा शैंया राख्नु पर्नेछ ।

(ग) अस्पतलामा बच्चा, सुत्केरी, अब्जर्भेसन तथा सरुवा रोगका लागि छुट्टाछुट्टै वार्डको व्यवस्था भएको हुनु पर्नेछ ।

(घ) जनरल शैंयाको हकमा ४ देखि ६ शैयाको अनुपातमा १ स्टाफ नर्स ब्यवस्था भएको हुनु पर्नेछ ।

(ङ) लेबर रुमको छुट्टै व्यवस्था भएको हुनुपर्नेछ साथै लेबर रुमका लागि छुट्टै शौचालयको व्यवस्था हुनु पर्नेछ ।

(३) सघन उपचार सेवा(आई.सि यू., सि.सि.यू., एन. आई.सि.यू.) :

(क) चौबिसै घण्टा सघन उपचार सेवा दिने व्यवस्था मिलाएको हुनु पर्नेछ ।

(ख) प्रत्येक अस्पतालमा आकस्मिक कक्षसँगै Observation Ward / MinorOT/Major OT बाट सहज पहुँच पुग्ने आई. सि. (यू.इन्टेन्सिव-केयरयुनिट) कक्ष हुनु पर्नेछ ।

(ग) कुल उपलब्ध वेडको पाँच प्रतिशतको अनुपातमा आई.सि.यू. वेड व्यवस्था गरेको हुनु पर्नेछ ।

(घ) आइ.सि.यू. कक्षमा प्रति दूई शैयाका लागि एक भेन्टिलेटर हुनु पर्नेछ ।

(ङ) तुरुन्तै असर गरिहाल्ने (Acute) रोगीहरूको लागि आवश्यक मात्रामा अलग्गै शैया छुट्याउनु पर्नेछ ।

(च) आई.सि.यु., सि.सि.यू., एन.आई.सि.यू. जस्ता सघन प्रदान सेवा गर्ने युनिटमा प्रति शैयाको अनुपातमा एक जना स्टाफ नर्सको व्यवस्था हुनुपर्ने । सम्बन्धित क्षेत्रमा तालिम प्राप्त चिकित्सक चौबिसै घण्टा उपस्थित रहनु पर्ने र सम्बन्धित कन्सल्ट्याण्ट अनकलमा उपलब्ध हुनु पर्नेछ ।

(छ) मेजर ओ.टी. भएको जुनसुकै अस्पतालमा आइ.सि.यू. अनिवार्य हुनुपर्ने छ ।

(ज) आइ.सि.यू. युनिटमा भर्ना भएका बिरामीहरुको अवस्थाबारे चौविस घण्टामा कम्तिमा दुई पटक बिरामीका आफन्तलाई बिरामीको अवस्थाको जानकारी दिने ब्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।

(झ) कडा सरुवारोग भएका बिरामीलाई सघन उपचार आवश्यक परेका बिरामीलाई छुट्टै आइसोलेशनमा उपचारको प्रवन्ध मिलाएको पर्नेछ ।

(ञ) सघन उपचार कक्ष वातानुकुलित हुनु पर्नेछ ।

४) ओ. टी.(अपरेशन थिएटर)(Operation Theater) :

(क) सर्जिकल सेवा प्रदान गर्न निम्नतम एउटा मेजर ओ.टी. र एउटा माइनर ओ.टी एउटा एनेस्थेसिक तयारी कक्षको व्यवस्था भएको हुनु पर्नेछ ।

(घ) अक्सिजन आपूर्तिको नियमित व्यवस्था हुनु पर्नेछ ।

(ङ) ओ. टी. वातानुकूलित गराईएको हुनु पर्नेछ ।

(च) अत्यावश्यकीय सेवा तथा सामग्रीहरू उपलब्ध भएको हुनु पर्नेछ ।

(छ) ओ. टी. को बाहिर बिरामी कुरुवा बस्ने व्यवस्था हुनु पर्नेछ ।

(ज) प्रत्येक मेजर ओ.टी. को लागि पोष्ट अपरेटिभ वार्डको व्यवस्था भएको हुनुपर्नेछ ।

(५) एलाईड हेल्थ सेवा(Allied Health Services):

(क) एक्सरे मेशिनInstall गर्नको लागि कम्तिमा २२५ स्क्वायर फीटको कोठापर्नेछहुनु ।

(ख) एक्सरे गर्ने कोठाकोwallthickness (१) ९इन्च with plaster of paris वा (२) 6 Inches with 0.2lead barrier वा (३) 2.0 mm lead Thickness मध्ये कुनै एक हुनु पर्नेछ । साथै झ्याल, ढोका तथा भित्ताबाट विकिरणको चुहावट नहुने गरी आवश्यक व्यवस्था भएको हुनु पर्नेछ ।

(ग) X-ray Expose गर्ने व्यक्तिको लागि एक्सरे कोठाभित्र 0.5mm को leadAprone or Equivalent Radiation Protective Material प्रयोग गर्ने ब्यवस्था हुनु पर्नेछ ।

(च) माइक्रो-बायोलोजी सम्बन्धी प्रयोगशाला वातानुकुलित भएको हुनु पर्नेछ ।

(६) **सूचना संप्रेषण :**

(क) आधुनिक सूचना प्रविधि सहितको अस्पताल सूचना केन्द्रको स्थापना भएको हुनु पर्नेछ ।

(ख) अस्पताल प्रवेश गर्नासाथ अस्पतालको-आउटले देखिने नक्साद्वारा कुन सेवाकुन ठाउँमा प्राप्त गर्न सकिन्छ भनी देखिने बिरामी बडापत्रको व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।

(ग) सूचना-पाटी, टि.भि.स्क्रिन, वेभसाइट आदि माध्यमबाट स्वास्थ्य सम्बन्धी जानकारी र अस्पतालबाट प्रदान गरिने सेवा र यसको लागि आवश्यक शुल्क सम्बन्धी जानकारी समेत दिने व्यवस्थाका लागि नागरिक वडापत्र सहजरुपमा देखिने ठाउँमा राख्नु पर्नेछ ।

(घ) प्रयोगशालाबाट सेवाग्राहीहरूले पाउनुपर्ने सूचना व्यवस्थित रुपले प्रदान गर्नयस्तो सूचन अस्पतालको सूचना प्रणालीसँग आवद्ध गरेको हुनुपर्ने छ ।

(ङ) वार्डतथा अन्य सम्वेदनशील कोठाहरू जस्तै लेवर-रुम, डेलिभरी-रुम,आइ.सी.यू, सी.सी.यू, अपरेशन थिएटर, आपतकालीन कक्षमा शीघ्र सूचना दिने पद्धति स्थापना भएको हुनु पर्नेछ ।

(५) यसनियमावलीमा उल्लिखित अन्य मापदण्डका अतिरिक्त अस्पतालले देहाय बमोजिमको मापदण्डहरु तथा पूर्वाधारहरुको व्यवस्था गर्नुपर्नेछ :-

- अस्पतालका लागि आवश्यक भौतिक पूर्वाधार(१५ शैया सम्मको सामान्य विशेषज्ञ सेवा)

सि.नं	विवरण	मापदण्ड
१	जग्गा	क) **१५ वर्ग मिटर प्रतिशैया (बुझेर लेख्नुपर्ने)** ख) भवन संहिता मापदण्ड अनुसार खाली जग्गा हुनुपर्ने ग) २५ प्रतिशत जग्गा पार्किङका लागि छुट्याउनु पर्नेछ
२	आकस्मिक सेवा र सामाग्री उपकरण यस नियमावलीमा उल्लेख भए बमोजिम हुनेछ ।	
३	औषधि सम्बन्धमानियमावलीमा उल्लेख भए बमोजिम २४ सै घण्टा हुनेछ ।	
४	बहिरङ्ग सेवा सम्बन्धी मापदण्ड नियमावलीमा उल्लेख भए बमोजिम हुनेछ ।	
५	अन्तरङ्ग सेवा नियमावलीमा उल्लेख भए बमोजिम हुनेछ ।	
६	शल्यक्रियाकक्ष	१ माइनर र १मेजर
७	आइ.सि.यू	स्वैच्छिक
८	प्रतिकारात्मक प्रर्बधनात्मक	खोप,मातृशिशु सेवा,स्वास्थ्य शिक्षा,श्रव्यदृस्य
९	शव गृह	कोठा
१०	क्यान्टिनसेवा	√
११	मर्मत सेवा	√

- आकस्मिक सेवा सञ्चालन गर्न देहायको बमोजिमको मापदण्ड पुरा गरेको हुनु पर्नेछ :-

- **१५ शैयासम्मको विशेषज्ञ सेवा**

सि.न	विवरण	मापदण्ड
१	सवारी साधन जान सक्ने र सडकसंग बाटो जोडिएको	√
२	सवारी साधन आवत जावत गर्न सक्ने पर्याप्त ठाउँ	√
३	प्रवेश मार्ग र बाहिर निस्कने मार्ग अलग अलग	√
४	प्रतिक्षालय	√
५	सोधपुछ सम्पर्क गर्ने कक्ष	√
६	व्हील चेयर,ट्रली, स्ट्रेचर राख्ने ठाउँ र काम गर्ने व्यक्ति	१,१,१,१
७	बिरामी छनौट गर्ने ठाउँ(TRIAGE)	√
८	परीक्षण गर्ने कक्ष*	२*
९	उपचार शैया*	३*
१०	अवलोकन कक्ष(शैया)*	१(०) *
११	आकस्मिक शल्यकृया कक्ष	१
१२	सञ्चार सुविधा(टेलीफोन,ईन्टरनेट, आदि)	√
१३	शुद्ध खानेपानीको व्यवस्था	√

१४	शौचालय र शौचालयमा पर्याप्त पानीको व्यवस्था	नियमावलीमा उल्लेख बमोजिम
१५	सार्वजनिक टेलिफोन सेवा	√
आवश्यक उपकरण:		
१	सक्सन मेसिन प्रत्येक उपचार कक्षमा	१
२	सुचर सेट-प्रत्येक उपचारकक्षमा	१
३	एम्बु व्याग(Resuciation bag withLaryngoscope)	२
४	अक्सिजन -प्रत्येक उपचारकक्षमा	२
५	ई सी जी मेशिन	१
६	Cardiac Monitor	१
७	डीफीब्रीलेटर (Automatic Electric Defribillator)	१
८	भेन्टीलटर(Portable)	१
९	वी पी सेट-प्रत्येकउपचार कक्षमा	√
१०	आइ भी स्टेण्ड(उपचार शैयाको अनुपातमा)	√
११	प्लाष्टर गर्ने सामग्री	१
१२	डाईग्नोटिक सेट	१
१३	आकस्मिक कार्यको लागि औषधि सहितको कार्ट(ट्रली)	१
१४	ट्राकियोस्टोमी सेट	१
१५	Intraocious	१
१६	भेनस सेक्सन सेट	१
१७	CVP Line Set	१
१८	निवुलाईजर सेट	१
१९	वाटरसील ड्रेनेजसेट	१
२०	सूचनापाटी	१
२१	ह्वील चियर,ट्रली, स्ट्रेचर	√
२२	Foot step	√
२३	वैकल्पिक विद्युतव्यवस्था	√
२४	ग्यास्ट्रिक ट्युव N/G tube Aspiration set	√

२५	डुस सेट(Enema)	√
२६	खुट्टाले चलाउनेसक्सन मेसिन(Non Electric)	√
२७	Area Room(Beds)	R1,Y+G =2 OB1,Bo

* अस्पतालमा १० प्रतिशत आकस्मिक शैया अन्तरगत देहायको व्यवस्था हुनुपर्नेछ :

Red(R) = अति सिकिस्त बिरामीको सेवा दिने शैया=१ %

Yellow (Y) = सिकिस्त बिरामीको सेवा दिने शैया=२ %

Green (G) = सामान्यबिरामीको सेवा दिने शैया=३ %

Black(B) =मृत्यु भईसकेका बिरामीलाई राख्ने शैया = १% Observation Room /Bed = ३ %

- बहिरंग सेवा सञ्चालनको लागि अस्पतालले देहायका पूर्वाधार तथा मापदण्डहरुको पालना गरेको हुन : -

S.N.	Description	Criteria
A	**General Areas**	
1	Inquiry Counter/Cash counter (sq.m)	1
2	Medical record (sq.m)	1
3	Janitor's closet (sq.m)	1
4	Waiting room (sq.m)	1 (28.0)
5	Telephone	1
6	Toilets (Male and Female)	2 (17.5) 1+1
B	Medical Clinic	
1	Consultation room (each 14 sq. m)	√
2	Sub waiting room	1 (14.0)
C	Surgical Clinic	
1	Consultation room (each 14 sq. m)	√
2	Treatment and dressing room	√
3	Sub waiting room	1 (14.0)
D	Obs/Gyne. Clinic	
1	Consultation room (each 14 sq. m)	√
2	Treatment room	1 (17.5)

3	Toilet cum cleaning room (attached to treatment room)	√
4	Waiting room	1 (14)
E	Pediatric Clinic	
1	Consultation room (each 14 sq. m)	√
2	Treatment room	1 (14)
3	Immunization room	1 (14)
4	Recreation and play room	1 (14)
5	Waiting room	1 (14)
F	Orthopedic Clinic	
1	Consultation room (each 14 sq. m)	√
2	Plaster and splint storage room	1 (14)
3	Treatment room	1 (14)
4	Recovery & plaster cutting room	1 (14)
5	Waiting room	1 (14)
6	Physiotherapy room	1 (28)
G	ENT Clinic	
1	Consultation room (each 8 sq. m)	√
2	Treatment room	√
3	Audiometry room Speech	1 (14)
4	Waiting room	√
H	Dental Clinic	
1	X-ray room	√
2	Consultation room (each 8 sq. m)	√
3	Workshop/Lab	√
4	Recovery room	√
I	Skin & STD Clinic	
1	Consultation room (each 8 sq. m)	√

2	Treatment room	√
3	Skin Lab	√
4	Waiting room	√
5	Counseling room	√

८ Patient load र सेवाको प्रकृती अनुसार थप गर्न सकिने

- अन्तरंग सेवाको लागि देहायका पूर्वाधार तथा मापदण्डहरुको पालना गरेको हुनु पर्नेछ :-

S.N.	Impatient (General Ward)	Criteria
1	Ward Area (per bed/7 sq.m)	√
2	Nursing station	1 (17.5)
3	Nurse's changing room	√
4	Treatment room	1 (10.5)
5	Clean utility room	1 (10.5)
6	Ward kitchen/pantry	1 (10.5)
7	Sluice room -wf]OkvfnL ug]{ 7fpF_	1 (10.5)
8	Ward store	1 (10.5)
9	Doctor's duty room with toilet	1 (10.5)
10	**Sanitary Facilities**	
A	Water closet/toilet: 1 for every 8 beds (male)	√
B	Urinal/toilet: 1for every 6 beds (female)	√
C	Wash basins: 1 for every 12 beds	√
D	Sinks: 1 for each ward	√
E	Kitchen sinks & dish water: 1 for each ward	√
11	**Administrative Block**	
A	Director's room	√
B	Administrative unit / Finance unit	√
D	Library / Health education unit	√
E	Meeting hall /Training hall	√

G	Record keeping unit	√
H	Security unit	√
I	Toilet-Male/Female	√
J	House keeping	√
12	**Laundary/ Sterilization unit**	
A	Dirtyreceive	√
B	Clean store room	
C	Staffs room with toilet	
D	Cleaning area	
E	Kitchen	√
F	Sterilization room	√

परिच्छेद ६
मानव संशाधन व्यवस्थापन

१९.जनशक्ति विकास योजना: अस्पतालको शैया क्षमताका आधारमा देहाय बमोजिमको न्यूनत जनशक्तिको व्यवस्था अनिवार्य रुपमा रहनु पर्नेछ :-

(क) पन्ध्र शैयाको अस्पतालको लागि एक जना एम.डी.जी.पी. चिकित्सक हुनु पर्नेछ । विशेषज्ञ सेवा प्रदान गर्न विशेषज्ञ चिकित्सकको पूर्णकालिन वा अल्पकालिन व्यवस्था गर्नुपर्ने ।

(ख) शल्यक्रिया प्रदान गर्ने कक्षमा प्रति शैया कम्तीमा एक जना शल्यचिकित्सक, एक जना एनेस्थेटिक्स, एक जना ईन्चार्ज, एक जना शल्यक्रिया सहायक र एक जना नर्स हुनुपर्ने ।

(घ) जनरल कक्षमा प्रति चार देखि छ शैयामा एक जना स्टाफ नर्सको ब्यवस्था भएको हुनुपर्ने ।

(ङ) ईमर्जेन्सी तथा पोष्ट अपरेटिभ(PostsIfOperative Ward) मा प्रति दुई शैयामाएकजना नर्स हुनुपर्ने ।

(च) सघन उपचार कक्ष (आई.सी.यू.एन.आई.सी.यू,सी.सी.यू. मा आदि) प्रति शैयामा एकजना स्टाफ नर्सको व्यवस्था हुनुपर्ने।

(छ) प्रसूति कक्षको लेवर वेडमा प्रति वेड दुई एस.(Skill Birth Attendants) तालिम प्राप्त नर्स वा मीडवाईफरीको व्यवस्था हुनुपर्नु ।

(ज) मेडिकल रेकर्डको लागि एक जना जनशक्तिको व्यवस्था गर्नुपर्ने वा तोक्नुपर्ने ।

(झ) प्रशासनिक, लेखा, सुरक्षा व्यवस्था, बगैचा ब्यवस्थापन लगायत कामका लागि अस्पतालले सेवाको गुणस्तर कायम गर्न आवश्यक संख्यामा जनशक्ति ब्यवस्था गर्नुपर्ने ।

(ण) अस्पतालमा कम्तिमा दुई तिहाई स्वास्थ्यकर्मीहरु पूर्णकालीन हुनु पर्ने ।

(त) सरकारी स्वास्थ्यकर्मीहरुबाट सेवा लिनुपर्ने अवस्थामा सम्बन्धित निकायको स्वीकृति पत्र संलग्न राख्नु पर्ने ।

(थ) हरेक स्वास्थ्यकर्मीहरुले सम्बन्धित व्यवसायिक काउन्सिलवाट दर्ता नम्बर लिएको हुनुपर्ने ।

(द) विदेशी स्वास्थ्यकर्मी वा स्वयंसेवकको हकमा सम्बन्धित काउन्सिलवाट स्वीकृति लिनु पर्ने ।

२०. जनशक्ति सम्बन्धी विस्तृत विवरणः (१) १५ शैयाको अस्पतालले देहायमा उल्लिखित जनशक्ति भन्दा कम नहुने गरीजनशक्तिको व्यवस्था गर्नु पर्नेछ,

(क) १५ शैया सम्मका अस्पतालले उल्लेखित जनशक्तिभन्दा कम नहुने गरी जनशक्तिको व्यवस्था गर्नु पर्नेछ,

क्र.सं	पद /उपाधी	**१५ शैया जनरल सेवा**	**१५ शैया जनरलविशेषज्ञ सेवा**
1	फिजिसियन	1*	1
2	मुटुरोग विशेषज्ञ	1*	1*
3	स्नायु रोग विशेषज्ञ	1*	1*
4	मानसिक रोग विशेषज्ञ	1*	1*
5	वाल रोग विशेषज्ञ	1*	1*
6	हाडजोर्नी विशेषज्ञ	1*	1*
7	स्त्रीरोग विशेषज्ञ	1*	1
8	जनरल सर्जन	1*	1
9	एम.डि.जी.पि.	1*!	1*!
10	यौन तथा छाला रोग विशेषज्ञ	1*	1*
11	अप्थल्मोलोजिष्ट	1*	1*
13	एनेस्थेटिष्ट	1*	1#
14	प्याथोलोजिष्ट/वायोकेमिष्ट/माइक्रोवायोलोजिष्ट	1*	1*
15	रेडियोलोजिष्ट	1*	1#
16	मेडिकल अधिकृत(एम.वि.वि.एस.)	3	4
17	डेन्टल अधिकृत/वि.डि.एस.	1*	1*
18	मेट्रोन	1*	1*
19	सिस्टर/वि.एन.	1*	1
20	फिजियोथेरापिष्ट	1*	1*
21	रेडियोग्राफी टेक्नोलोजिष्ट/रेडियो ग्राफर	1	1+~
22	मेडिकल टेक्नोलोजिष्ट	1*	1*
23	डाइटिसियन	1*	1*
24	एनेस्थेसिया असिष्टेन्ट	1*	1~
25	हे.अ./सि.अ.हे.व.	2	2
26	दन्त सहायक	1*	1*
27	फर्मासिष्ट/फार्मेसी सहायक	3#	3#
29	स्टाफनर्स	3	4
30	ल्याव टेक्नेसियन	1#	1
31	इ सि जी टेक्नेसियन	1*	1*
32	मेडिकल रेकर्डर	1^	1^
33	स्पिच थेरापिष्ट	1*	1*
34	अडियोलाजी असिष्टेन्ट	1*	1*
35	अ.हे.व.	3	3

36	अ.न.मी.	3	4+~
37	ल्याव असिस्टेन्ट	1+~	1+~
38	मे.स/निर्देशक	1^	1^
39	अस्पताल प्रशासक/सहायक प्रशासक	1	1
40	लेखा अधिकृत/लेखापाल	1	1
41	इमरजेन्सी मेडिकल अफिसर/फिजिसियन	1^	1^
42	इमरजेन्सी पारामेडिक्स	1^	1^
43	इमरजेन्सी नर्स	1^	1^
44	रिसेप्सनिष्ट	1	1
45	स्टोर किपर	1^	1^
46	सरसफाइकर्मी/सहयोगी	3+~	4+~
47	सुरक्षा गार्ड	3#+~	3#+~

*= Desirable

= Part time

! = If other (at least Gynaecologist and Pediatrician) specialist are not available then mandatory ~ = As per need

नोटः १५ शैया क्षमता अस्पतामा अन्य विशेषज्ञ उपलब्ध नभएतापनि एक जना एम. डी. जी. पी. अनिवार्य रुपमा व्यवस्थापन भएको हुनुपर्नेछ ।

परिच्छेद७
औजार तथा उपकरणहरु

२१. **उपकरण सम्वन्धी मापदण्डः** शिक्षण अस्पतालको हकमा नेपाल मेडिकल काउन्सिलले तोकेको मापद बमोजिम र अस्पतालमा रहने प्रयोगशाला तथा उपकरणको देहायमाहकमा उल्लेख भए बमोजिमव्यवस्था गर्नु पर्नेछ- :

(**क**) प्रयोगशालाका औजार तथा उपकरणहरु (Laboratory Instruments):

S.N.	Name of Instruments		Unit	Quantity
1	Microscope		pcs	1-3
2	Microtome		pcs	-
3	Tissue processor		pcs	-
4	Slide stainer (Histo)		pcs	-
5	Tissue floating water bath		set	-
6	Immuno histo-chemistry set		set	-
7	Auto analyzer (Bio-chemistry)		set	-
8	Semi auto analyzer (Bio-		set	1

	chemistry)			
9	Elisa reader with washer		set	-
10	Incubator		set	1
11	Chemical balance		set	1
12	Electrolyte analyzer		set	1
13	Colorimeter		set	1-3
14	Hot air oven		set	1
15	Autoclave	Set	1	
16	Refrigerator	Set	1-2	
17	Coagulometer for coagulation profile	Set	-	
18	Blood cell counter (≥18 parameters)	Pcs	1*	
19	Blood gas analyzer	Set	-	
20	Generator	Set	1	
21	Centrifuge	Pcs	2	
22	Laminar hood		-	
23	Counting chamber	Pcs	1-2	
24	DLC counter	Pcs	1-2	
25	Pipettes, glassware/kits/consumables	Pcs	*	
26	Biosafety cabinet (Class II)		-	
27	Incinerator	Set	1	
28	Glassware/kits/reagent consumbles	*		
29	Computer with printer	Set		
30	Adequate number of furniture	Should be available		

* As per need.

ख)**Imaging Equipments:**

S.N.	Name of the Equipment	Quantity
1	500 ma X-ray with image intensifier	-
2	300 ma X-ray machine	1
3	100 ma X-ray machine	1
4	100 ma X-ray machine (MOBILE)	1
5	Dry View Processor (CR System)	Optional
6	Dental X-ray machine	Optional
7	Ultra-sound machine with color droppler and guided biopsy	
8	Spiral C.T. scan	-
9	MRI machine	-
10	Mammography unit	-
11	Echocardiogram	Optional

(ग)**Cardiac Equipments: As specified**

(घ) **List of emergency and essential Drugs/ InstrumentsM**

(१)List **of emergency and essential drugs:**

S.N.	Name of Drugs
1	Ranitidine, Omeprazole, Pantoprazole (Inj)
2	Adrenaline (Inj)
3	Chlorpheniramine (Inj)
4	Aminophyline (Inj)
5	Atropine (Inj)
6	Hyoxcine Bromide (Inj)
7	Calcium Gluconate (Inj)
8	Ciprofloxacin, Ampicillin, Ampiclox, Ceftrizone, etc. (Inj)
9	Deriphyline (Inj)
10	Dexamethasone (Inj)
11	Dextrose 5% Saline (Inj)
12	Dextrose 10% Saline (Inj)
13	Dextrose 25% Saline (Inj)
14	Dextrose 50% Saline (Inj)
15	Diazepam, Lorazepam, Amdazolam (Inj)
16	5% Dextrose Saline (Inj)
17	Dopamine (Inj)
18	Pentazocine (Inj)
19	Hydrocortisone (Inj)
20	Frusemide (Inj)
21	Mannitol (Inj)
22	Metronidazole (Inj)
23	Morphine (Inj)
24	Nitroglycerine Labetolol (Inj)
25	Normal Saline (Inj)
26	Paracetamol (Inj)
27	Metachlopramide (Inj)
28	Pethidine (Inj)

29	Phenergan (Inj)
30	Potassium Chloride (Inj)
31	Phenobarbitone (Inj)
32	Phenytoin (Inj)
33	Naloxone (Inj)
34	Vitamin K (Inj)
35	Ringer's Lactate (Inj)
36	Sodium Bicarbonate (Inj)
37	Diclofenac (Inj)
38	Dobutamine (Inj)
39	Noradrenaline (Inj)
40	Isoprenaline (Inj)
41	Aminodarone (Inj)
42	Magnesium Sulphate (Inj)
43	Digoxin (Inj)
44	Adenosine, Verapamil (Inj)
45	Traamostate (Inj)
46	Antacids (Tab)
47	Aspirin (Tab)
48	Diclofenac (Tab)
49	Paracetamol Tablet, gel
50	Ibuprofin (Tab)
51	Codeine Phosphate (Tab)
52	Prednisolone (Tab)
53	Antibiotics Oral (Tab/Cap)
54	Povidinelodine (Sol)
55	Antidiotics Ointments
56	Others as per necessary

(२) **List of essential instruments for Emergency:**

S.N.	Name of Drugs
1	Ambu bag with mask
2	Artery Forceps
3	Salbutamol Inhaler
4	Povidine Iodine
5	Blood Transfusion Set
6	BP Instrument
7	Clinwax ear drop
8	Crepe Bandage 4”
9	Crepe Bandage 6”
10	Dissection Forceps non-tooth
11	Dissection Forceps tooth
12	Disposable Syringes 3cc, 5cc, 10cc, 20cc
13	Endotracheal tube (Pediatric and Adult) 3.0-8.5
14	Laryngeal mask airway 3.0-8.5
15	Foley’s cathter 6f-20f, 3way
16	Gloves No. 6, 6.5, 7, 7.5
17	I.V. Cannula 14G-24G
18	I.V. Set+Pediatric Burret
19	I.V. Infusion Set
20	C.V.P. Line Set
21	Chest Tube (Different Sizes)
22	Ipratropium bromide inhaler + Solution
23	Knee hammer
24	Laryngoscope with blade (Adult, Pediatric sizes)
25	Leucoplast
26	Oxymetazoline nasal drop

27	Needle holder
28	Ryle's tube (N/G tubes)
29	Scissors (Different sizes)
30	Silver sulphadiazine cream
31	Stethoscope
32	Suction machine with tubes
33	Thermometer
34	Sphygmomanometer
35	Tongue depressor
36	Torch light
37	Uro bag
38	Wooden splint different sizes
39	Spinal board-1
40	Cervical color 1-5
41	Antibiotic Injection (Different)
42	Pulse Oxymeter-1
43	Otoscope-1
44	Ophthalmoscope-1
45	Glucometer-1
46	Digital clock

(ट) दन्तरोग

Category of Hospitals

- **General Dental Hospital**- to provide Dental Services under one roof
- **Dental Clinic/Polyclinic**- to provide general dental services
- **Dental Department of General Hospital**- to provide general dental services. Dental Hospital and Specialized Center should be registered as per as the Governments rules andregulation in four types as,

I. Private Limited Company

II. Public Limited Company

III. NGO
IV. INGO

General Dental Hospital - 25 Dental Chair

The basic aim of the general dental hospital should be to provide all basic general dental services under one roof. The general dental hospital should have the following facilities:

Infrastructure

Administrative : Reception, Waiting Room, Account Room, Maintenance Room, Store, Doctor's Meeting Room, Changing Room, Ambulance, Director's Room, Library Room

Clinical

Capacity of minimum 15 dental chairs should have at least five separate dept. namely-

1. **Oral Surgery**: Minor OT with 2 beds and 2 dental chairs (Oral Surgeon visit on call and twice a week regular visit) **Orthodontic Dept**- 1 dental Chairs (Specialist's visit at least twice a month)
2. **PosthodonticDept**- 2 dental Chairs (Specialist's visit at least once a week)
3. **Conservative Dept** – 2 dental chairs (Specialist's visit at least once a week)
4. **Periodontics Dept** - 2 dental chairs (Specialist's visit at leastonce a week)
5. **General** - 10 dental chairs (Integrated system) 24 hrs Emergency Dental services
6. **Other facilities**

Sterilization room, Radiology- OPG and CEPH, Dental Laboratory, Pharmacy, Pathology- Routine test,

Waste disposal System, Water Storage, Toilets (Male/Female), Canteen (Space= One dental chairs should have Minimum 50 sqft. and total hospital should have minimum 5000sqft. Hospital complex may be rented, leased or own house, One should have minimum of five years ofagreement with the house owner)

For Minor OT

- Anesthetist Service- On call
- Minor OT Equipment
- Operating table
- Operating lights
- Suction Units
- Electro-cautery Unit
- Instrument holding tables
- Infusion Stands
- X-ray viewers
- weighing machines (swab weighing)

Staffs

- Graduate dental surgeons- 10
- Staff Nurses- 2
- Dental Hygienist- 3
- Dental Assistant- 8
- x-ray Technician- 1
- Lab Technician- 1
- Maintenance Technician- 1
- Manager- 1
- Receptionist- 1
- Accountant- 1
- Store Keeper- 1
- Guard- 1
- Sweeper- 3

Dental Dept. for General Medical Hospital

The aim of the dental department of any general hospital is to provide general dental service in an clean and hygienic environment. The dental department should have minimum following facilities.

Infrastructure-

Reception , Waiting ,Clinic ,Toilet ,Cleaning and Sterilization area

Equipment

Three dental chairs (two for Drs and one for Hygienist) with Halogen light Halogen light spittoon and water supply

- High Vacuum Suction
- Micromotor or Air motor
- Airotor Handpiece
- Light cure unit
- Ultrasonic Scaler Unit/ PisoScaler
- Oil free Medical Grade Compressor ,electrocautry
- IOPA-X-Ray ,X-ray viewer
- Autoclave/Hot air oven
- Needle destroyer with cutter
- Generator

Dental Hospital

Specialists are those who are registered with Nepal Medical Council under Specialist criteria.

Dental Clinic

The aim of the clinic is to provide general dental service in a clean and hygienic environment. Any graduate dental surgeons having permanent reg. from NMC can open dental clinic. The dental clinic should have minimum following facilities.

Infrastructure

- Reception
- Waiting
- Clinic
- Toilet
- Cleaning and Sterilization area

Equipment

- Electric Dental Chair with Halogen light spittoon and water supply

- High Vacuum Suction
- Micromotor or Air motor
- Airotor Handpiece
- Light cure unit
- Ultrsonic Scaler Unit/ PisoScaler
- Oil free Medical Grade Compressor
- IOPA-X-Ray
- X-ray viewer
- Autoclave/Hot air oven
- Needle destroyer with cutter
- Generator

Dental Dept. for General Medical Hospital

The aim of the dental department of any general hospital is to provide general dental service in an clean and hygienic environment. The dental department should have minimum following facilities.

Infrastructure-

Reception , Waiting ,Clinic ,Toilet ,Cleaning and Sterilization area

Equipment

Three dental chairs (two for Drs and one for Hygienist) with Halogen light Halogen light spittoon and water supply

- High Vacuum Suction
- Micromotor or Air motor
- Airotor Handpiece
- Light cure unit
- Ultrasonic Scaler Unit/ PisoScaler
- Oil free Medical Grade Compressor, electrocautry
- IOPA-X-Ray ,X-ray viewer
- Autoclave/Hot air oven
- Needle destroyer with cutter
- Generator

S.N.	Details	Dental Hospital (15 Dental Chairs)
1	Infrastructure (Administrative)	
2	Reception	1 (10 sq.m)
3	Waiting room	1 (14 sq.m)
4	Account room	1 (10 sq.m)
5	Store	1 (10 sq.m)
6	Maintenance room	1 (14 sq.m)
7	Doctors meeting room	1 (16 sq.m)
8	Changing room	1 (10 sq.m)
9	Directors room	1 (10 sq.m)
10	Library room	1 (14 sq.m)
11	Clinical	
12	Oral and maxillofacial surgery	(Oral surgeon visit on call and twice a week regular visit) Minor OT-2 Beds-2, DC-2
13	Orthodontic department	(Specialist visit at least twice a month) DC-1
14	Prosthodontic department	(Specialist visit at least once a week) DC-1
15	General	(Integrated System) DC-10
16	Periodontic department	Specialist visit at least once a week
17	Restorative/Pedo department	Specialist visit at least once a week

18	24 hrs Emergency dental services	
19	Graduate dental surgeon	10
20	Staff nurses	2
21	Anesthetist	On call
22	Dental hygienist	3
23	Dental assistant	8
24	Radiographer	1
25	Lab technician	1
26	Maintenance technician	1
27	Receptionist	1
28	Store keeper	1
29	Security guard	1
30	Sweeper	3
31	Accountant	1
32	Manager	1
33	Other Facilities	1
34	Sterilization room	1 (14 sq.m)
35	Dental laboratory	1 (14 sq.m)
36	Toilets (male/female)	2
37	Parking areas	1/3 open space

Specialists are those who are registered with Nepal Medical Council under specialist criteria.

Note: आँखा,छाला तथा अन्य बिशिष्ट विशेषज्ञ सेवा संचालन गर्न सामन्य अस्पतालको मापदण्ड भित्र रहि **अनुसूची १ बमोजिमको** पूर्वाधार, स्थायी अनुमती एवं स्तरोन्नती स्वीकृतिको प्रयोजनको लागि अनुगमन समिति सम्बन्धी व्यवस्था गरिएको र सोही समितिको सिफारिस तथा अनुगमन को आधारमा स्वीकृती प्रदान गरिने छ ।

२२. स्वास्थ्य क्लिनिक/प्राथमिक उपचार परामर्श केन्द्र सम्बन्धी मापदण्ड तथा पूर्वाधारहरु :(१) स्वास्थ्य क्लिनिकमा स्वास्थ्य जाँच गर्ने चिकित्सक कुनै पनि मान्यता शिक्षण प्राप्त संस्थाबाट कम्तिमा पनि MBBS वा सो सरहको चिकित्सा सम्बन्धी उपाधि प्राप्त गरी सम्बधित काउन्सीलमा दर्ता भएको हुनुपर्नेछ । त्यसैगरि लिक्लिनिकको हकमा प्रदान गरिने विशेषज्ञ सेवा अनुसारको चिकित्सक विशेषज्ञ पूर्णकालिन वा अल्पकालिन रुपमा हुनु पर्नेछ । त्यसैगरी क्लिनिकमा हेल्थ असिस्टेन्ट र स्टाफ नर्स १ १/जना, अहेव १ जना र अनमी १ हुनुपर्नेछ ।

(२) प्राथमिक उपचार परामर्श केन्द्रमा स्वास्थ्य सम्बन्धी उपचार परामर्श सेवा प्रदान गर्ने स्वास्थ्यकर्मी कुनै पनि मान्यता शिक्षण प्राप्त संस्थाबाट कम्तिमा प्रमाण पत्र तह सामान्य चिकित्सा /सो सरहको तालिम वा सि.एम.ए कोर्ष उतिर्ण गरि सम्बंधित काउन्सीलमा दर्ता भएको हुनुपर्नेछ। निज हरुले नेपाल स्वास्थ्य व्यबसायी परिषद वाट लागु गरिएको कोड अफ इथिक्समा उल्लेखित औषधीहरु मात्र प्रेसक्रिप्सन गर्न पाउने छ।

(३) स्वास्थ्य क्लिनिक/ प्राथमिक उपचार परामर्श केन्द्रमा स्वास्थ्य सेवा संचालनका लागि देहाय बमोजिमको आवश्यक न्यून भौतिक सुविधाहरु हुनुपर्नेछ- :

बिरामीको जाँच गर्नेVentilated वा AC कोठा सेवा

(क) अनुसारको छुट्टाछुट्टै हुनुपर्ने (कम्तिमा १४ वर्ग मिटरका)	१
बिरामी बस्ने ठाउँ(कुर्ने)ठाउँ	१
(ग) बिरामी जाँच्ने टेबुल	१
(घ) चिकित्सकको लागि टेबुल	१
(ङ) चिकित्सकको लागि कुर्सी	१
(च) बिरामी बस्ने टुल	१
(छ) शौचालयको व्यवस्था	१

(ज) टेलिफोन(स्वैचिछक)

(झ) स्वास्थ्य शिक्षा सम्बन्धी सूचनामूलकसामाग्री

(ञ) पानीको आपूर्ति भएको हुनुपर्ने।

(५) सेवा र बिषय अनुसारको आवश्यक औजार उपकरणहरुको व्यवस्था हुनुपर्नेछ।

(६) बिरामीको सम्पूर्ण विवरण राख्नको कम्प्यूटरलागि वा रजिष्टर हुनुपर्नेछ।

(७) क्लिनिकमा प्रयोग गरिने सम्पूर्ण औजारहरु अनिवार्य रुपमा निर्मलीकृत गर्न व्यवस्था हुनुपर्नेछ।

(८) क्लिनिकमा काम गर्ने अन्य व्यक्तिको योग्यताको प्रमाणप्रत्र र सम्बन्धित परिषद्मा अनिवार्य रुपमा दर्ता भएको हुनुपर्नेछ।

(९) सेवा शुल्क र आयकर प्रमाणपत्र सवैले देख्ने ठाउँमा राख्नुपर्नेछ।

(१०)मासिक प्रतिवेदन इटहरी उप महानगरपालिकाको स्वास्थ्य महाशाखामा पठाउने व्यवस्था गर्नुपर्नेछ।

२३. रेडियोलोजी वा डाईग्नोष्टिक एण्ड इमेजिङ सेवा सञ्चालनका लागिआवश्यकला पूर्वाधार तथा शर्तहरु : १) रेडियोलोजी वा डाईग्नोष्टिक सेवा अन्तरगत देहायका संचालनप्रबिधिहरुगर्न अनुमती दिइनेछ।

- X –Ray
- Ultra Sonogram(USG)

(२) रेडियोलोजी डायग्नोष्टिक तथा ईमेजिङ्ग सेवाबाट पर्ने विकिरणको दूष्प्रभावलाई कम गर्नको सञ्चालन गर्न अनुमति दिंदा वा सिफारिसगर्दा निम्न मापदण्डलाई आधार मानिनेछ :-

(क) एक्सरेको लागिः

(१) एउटा एक्सरे मेसिन Install गर्नको लागि कम्तीमा २२५ स्क्वायर फिटको कोठा उपलब्ध हुनु पर्ने।

(२) एक्सरे गर्ने कोठाको Wall Thickness

(क) ९ ईञ्च With Plaster of Paris वा

((ख) ६ Inch with .20 mm lead barrier वा

(ग) २.० एम एम lead thickness हुनु पर्ने । साथै झयाल, ढोका तथ भित्ताबाट हुने विकीकरणको चुहावट हुन नसक्ने गरी आवश्यक व्यवस्था भएको हुनुपर्ने ।

(३) X-ray सेवा प्रदान गर्ने व्यक्तिकोलागि एक्सरे कोठा भित्र ०.५को एप्रोन तथा radiation protective measures को व्यवस्था हुनुपर्ने ।

(४) Radaiology मा कार्यरत कर्मचारीहरुको लागि radiation dosemonitor उपलब्ध हुनु पर्दछ र समय समयमा Radiation Survey Monotoring गर्नुपर्ने ।

(५) Eye Gonadal, Thyroid Gland आदिको Protection को लागि Leadglass/gloves/lead apron को व्यवस्था हुनुपर्ने ।

(६) X-ray एक्स्पोज गर्ने कोठा डार्करुम र प्रतीक्षा गर्ने कक्ष छुट्टाछुट्टै हुनुपर्ने ।

(७) Radiology विभागमा जनसाधारणाले देख्ने ठाउँमा Xray विकिरणले स्वास्थ्यमा खराव असर पर्न सक्छ भन्ने बारे सूचाना गर्ने । साथै सूचनामा गर्भवती महिला तथा बालबालिलाई अनावश्यक बिकिरणबाट अनुरोध गर्ने ।

(८) स्वास्थ्य मन्त्रालयको स्वीकृति वेगर Radiology सम्बन्धी मेशिन नेपाल भित्रल्याउन र सञ्चालन गर्न नपाइने ।

(ग) X-ray **सेवाको लागि आवश्यक जनशक्ति तथा योग्यता** X-ray सेवा संचालन गर्न रेडियोग्राफर वा सिनियरेडियोग्राफीक टेक्नोलोजिष्ट र रिपोटिङको रेडियोलोजिष्टको लागि व्यवस्था हुनु पर्नेछ :-

(१) रेडियोलोजिष्टः मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट चिकित्सा शास्त्रमा स्नातकतह उतिर्ण गरी रेडियोल विषयमा एम डी, डी एम आर डी ,एफ आर सी आर वा सो सरह कोर्ष उतीर्ण गरेको हुनु पर्नेछ ।

(२) रेडियोलोजी एण्ड ईमेजिङ्गको रिपोर्टिङ्ग रेडियोलोजिष्टहरुले मात्र गर्न पाउनेसाथै Radiological Interventional Procedure हरु पनि यथासम्भव रडियोलोजिष्टले गर्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।

(ग) सिनियर रेडियोग्राफीक टेक्नोलोजिष्ट-सम्वन्धित विषयमा MSc.Radiography गरी कम्तिमा स्नातक तहमा ३ वर्ष काम गरेको हुनुपर्छ ।

(घ) रेडियोग्राफीक अधिकृत(रेडियोग्राफिक टेक्नोलोजिष्ट-चिकित्सा शास्त्रअध्ययन संस्थान वा नेपाल सरकारबाट मान्यता प्राप्त अन्य संस्थान यस रेडियोग्राफीक विषयमा (BSc. MIT, Bsc. RT) स्नातक तह उतिर्ण गरेको हुनुपर्ने । साथै NHPC (Nepal Health Professional Council) मा दर्ता हुनु पर्ने ।

(ङ) रेडियोग्राफरः चिकित्सा शास्त्र अध्ययन संस्थानबाट वा नेपाल सरकारबाट मान्यता प्राप्त अन्य संस्थाबाट रेडियोग्राफी बिषयमा प्रमाण पत्र तह उतीर्ण गरेको हुनुपर्ने ।

(घ)**Radiation Measurement and Protection सम्बन्धी व्यवस्थाः** Radiation Protection व्यवस्थित गर्न रX ray Unit हरुको गुणस्तर नाप गर्न लाई चाहिने आवश्यक उपकरण खरीद गरी स्वास्थ्य मन्त्रालयल तोकेको निकायमा राख्ने र अनुगमनतथा निरीक्षणमा प्रयोग गर्ने Dose र गुणस्तर,Monior गर्ने । विश्व स्वास्थ्य संगठनको मापदण्ड अनुसार कुनै काम गर्ने radiation व्यक्तिमा को dose 20Milisievert per year (WHO) को सन २००२ को मापदण्ड अनुसार देखिएमा उपयुक्त क्षतिपूर्तिको व्यवस्था सम्बधित संस्थाले मिलाउनु पर्नेछ ।

(ङ)Ultrasonogram (USG) USG : Ultrasonogram (USG) USG को प्रयोग सम्बन्धमा रेडियालोजिष्टहरु बाहेक आफनो क्षेत्रमा मात्र प्रयोगमा गरी ल्याउने मान्यता प्राप्त संस्थाबाट कम्तीमा ३ महिनाको USG तालिम प्राप्त गरेको स्त्री तथा प्रसूति रोग सम्बन्धी बिशेषज्ञहरुले गर्न पाउनेछन् । सेवा सञ्चालन गर्न आवश्यक पर्ने निम्न बमोजिमको उपकरणहरुको व्यवस्था हुनु पर्नेछ :-

(१) इमर्जेन्सी सेवामा चाहिने औषधि लगायत औजार उपकरणहरुको व्यवस्था हुनुपर्ने ।

(२) स्ट्रेचर, ह्वील चियरको व्यवस्था हुनु पर्ने ।

(३) शौचालयको राम्रो व्यवस्था हुनु पर्ने ।

(४) रेकर्डिङ्ग तथा रिपोर्टिङ्गको लागि छुट्टै कोठाको व्यवस्था हुनु पर्ने ।

(५) बैकल्पिक बिद्युतको लागि जेनेरेटरको व्यवस्था हुनु पर्ने ।

(६) बिरामीको लागि र बिरामी कुरुवा बस्नको लागि कोठा लगायत बेञ्चकोव्यवस्था हुनु पर्ने ।

(७) स्टोर, रिपोर्ट डिस्ट्रीव्यूसनको लागि छुट्टाछुट्टैकोठाको व्यवस्था हुनु पर्ने ।

(८) A/C Machine को व्यवस्था र एक जना कम्तिमाएऋी गरेको व्यक्ति व्यवस्था हुनुपर्ने । बिकिरण क्षेत्रमा काम गर्नेलाई अनिवार्य रुपमा रेडियेसन भत्ताको व्यवस्था हुनुपर्ने ।

(च)X-ray सेवाको लागि न्यूनतम उपकरण तथा जनशक्ति पूर्वाधारहरु :

सि.नं	विवरण	क्लिनिक	१५ शैया
१	एक्सरे मेशिन	१०० एम ए - १	३०० एम ए - १
२	एक्सरे मेशिन पोर्टेवल	स्वेच्छिक	१०० एम ए - १
३	मोवाईल		
४	अल्ट्रासाउण्ड मेशिन	स्वेच्छिक	स्वेच्छिक
५	जनशक्ति		
६	रेडियोलोजिष्ट	आशिंक समय	आशिंक समय
७	रेडियोग्राफिक अधिकृत	१	१
८	रेडियोग्राफर	२	२

२४. **निजी प्रयोगशाला सेवाः**(१) निजी प्रयोगशाला सेवा सञ्चालनको लागि प्रयोगशालाहरुको स्तर, बिभाग र जनशक्ति देहाय बमोजिम हुनु पर्नेछ :-

(क) ल्याव टेक्नीशियनः मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट सम्बन्धित विषम प्रमाण पत्र तह वा सो सरह उतीर्ण गर्न पाउने परिक्षणहरुः प्रयोगशाला सम्बन्धी आधारभूत देखि साधारण परिक्षणहरु ।

(ख) ल्याव असिष्टेण्टःमान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट कम्तीमा एक बर्ष वा १५ महिनाको ल्या.अ.तालिम पुरा गरी प्रमाण पत्र प्राप्त गरेको ।

गर्न पाउने परिक्षणहरुः प्रयोगशाला सम्बन्धी आधारभूत परिक्षणहरु :

(२) उपनियम (१) मा उल्लिखित जनशक्तिले आफूले प्राप्त गरेको प्रमाणपत्रको आधारमा प्रयोगशाला निजी खोली सञ्चालन गर्न पाउने छन् र ल्याव असिष्टेण्टको हकमा आफू भन्दा माथिल्लो उपाधि प्राप्त गरेकाहरुको व्यक्ति प्रत्यक्ष निगरानीमा प्रयोगशालामा काम गर्न पाउनेछन् ।

(३) उपनियम (१) मा उल्लेखित जनशक्तिले आफूले प्राप्त गरेको प्रमाणपत्रको आधारमा व्यवसाय गर्न सरकारले तोकेको परिषद्बाट सदस्यता लिनु पर्नेछ ।

२५. **प्रयोगशाला सञ्चालन सम्बन्धी न्यूनतम मापदण्डः** प्रयोगशालाहरुको न्यूनतम मापदण्ड स्वास्थ्य प्रयोग शाला स्थापना तथा संचालन मापदण्ड नियमावली २०७३ बमोजिम हुनुपर्नेछ । इटहरी उप महानगरपालिकाले "D" र "E" समुहको प्रयोगशालाको लागि मात्र संचालन अनुमति दिनेछ ।

(क) प्रयोगशालामा कम्तिमा २ जना नेपाल स्वास्थ्य व्यवसायी परिषद्मा दर्ता भएका प्रयोगशाला परीक्षणका लागि योग्य जनशक्ति हुनुपर्नेछ ।

(ख) Space 150 sq.ft

(ग) Equipments/Consumables/Reagents/Kits As required to perform designated tests-All "Basic Equipments", consumables, reagent / kits.

Basic equipments include-

- Centrifuge
- Colorimeter
- Water bath
- VDRL shaker
- Hot air oven
- lncubator
- Micro pipettes
- DC coagulator
- Refrigerator
- Power backup

Glasswares: Khan Tubes, Test tubes, peuidishes, etc.

Consumables: Disposable syringes, vacutainers, gloves and masks

(घ) Services (range of tests): To be provided by these laboratories include:

- Hematology: TC, DC, hemoglobin, ESR, blood grouping for non-transfusion purpose, BT, CT
- Biochemistry: Sugar, Urea, BilirubinT&D, S. Uric Acid, Total protein, serum albumin
- Microbiology: Sputum AFB stain (Z-N stain)
- Tests by RDTs: With simple interpretation

- Miscellaneous: Routine urine analysis, routine stool analysis, urine pregnanry test,Stool for reducing substances.

(ङ) प्रत्येक कोठामा पर्याप्त प्रकास र भेन्टीलेशनको व्यवस्था हुन पर्नेछु ।

(च) बिजुली र पानीको राम्रो व्यवस्था हुनु पर्नेछ ।

(छ) प्रयोगशालाको फोहोर व्यवस्थापन उचित व्यवस्थापन गरेको हुनु पर्नेछ ।

(ज) प्रयोगशालामा निर्मलीकरण र शौचालयको अनिवार्य व्यवस्था हुनु पर्नेछ ।

(झ) प्रयोगशालामा आवश्यक पर्ने टेवुल, कुर्सी लगायतका फर्निचरहरुआवश पर्याप्त मात्रामा हुनुपर्नेछ ।

(ञ) प्रयोगशालामा आवश्यक पर्नै काचका भाडाकुडाहरु तोकिएको मापदण्ड अनुसार व्यवस्था हुनु पर्नेछ ।

(ट) प्रयोगशालामा काम गर्ने जनशक्तिले विषयसँग सम्वन्धित स्वास्थ्य परिषदमा अनिवार्यरुपमादर्ता भएको हुनुपर्नेछ र आफ्नो नाम, शैक्षिक योग्यता एवं परिषदको दर्ता नंम्वर उल्लेखित स्टाफ वा प्रिन्टको प्रयोग रिपोटिङमा अनिवार्य रुपमा उल्लेख गरेको हुनुपर्नेछ ।

(ठ) प्रयोगशालामा दिइएको सेवाको विवरण,सेवा ग्राही संख्या उल्लेख गरी प्रतिवेदन प्रत्येक तीन तीन महिनामा इटहरी उप महानगरपालिकाको जनस्वास्थ्य शाखामा पेश गर्नुपर्नेछ ।

(ड) प्रयोगशाला परिक्षणको सेवा शुल्क निर्धारण इटहरी उपमहानगरपालिकाबाट पूर्व स्वीकृती लिई गर्नुपर्ने ।

(ढ) प्रयोगशाला दर्ताको लागि तोकिएको ढाचामा निवेदन पेश गर्नुपर्नेछ र शुल्क तिर्नु पर्नेछ ।

परिच्छेद ९

आयुर्वेद तथा वैकल्पिक चिकित्सा सम्बन्धी स्वास्थ्य संस्थाहरुको मापदण्ड

२६. आयुर्वेद तथा वैकल्पिक चिकित्सा सम्बन्धी स्वास्थ्य संस्थाहरुको मापदण्ड (१) आयुर्वेदः तथा वैकल्पिक चिकित्सा प्रणाली अन्तर्गत निजी स्तरमा स्वास्थ्य संस्थाको स्थापना,सञ्चालन तथा स्तरोन्नति गर्दा देहायको मापदण्डहरुको पालना गर्नुपर्नेछ :-

(क) आयुर्वेद स्वास्थ्य सेवा :

(१) आयुर्वेद चिकित्सा प्रणाली अन्तर्गत स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्दा वा चिकित्सा व्यवसायगर्दा सम्बन्धित बि मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट स्नातक वा स्नातकोत्तर उपाधि हासिल गरी नेपाल आयुर्वेद चिकित्सा परिषद्मा दर्ता भएको हुपर्नेछ । नेपाल सरकारको वहालवाला कर्मचारी भएमा नेपाल सरकारको स्वीकृति लिनुपर्नेछ ।

(२) पञ्चकर्म सेवा केन्द्रमा सम्बन्धित बिषयमा कम्तिमा बि.ए.एम.एस वा सो सरह उपाधि प्राप्त व्यक्तिबाट वमन विरेचन, शिरोविरेचन, आस्थापन, अनुवासन वस्ति र रक्तमोक्षण प्रयोग गर्नुपर्ने र उत्तरवस्तिको लागि सम्बन्धित विशेषज्ञबाट गर्नुपर्नेछ ।

(३) आयुर्वेद अस्पतालमा काम गर्ने कर्मचारीलाई संक्रमण सुरक्षा सम्बन्धी आवश्यक तालिम दिनुपर्नेछ ।

(४) आयुर्वेद अस्पतालले जनशक्ति, भौतिक पूर्वाधार, औजार-उपकरण सेवाको गुणस्तरीयतामा मात्र संस्था विस्तार गर्न स्वीकृतिको लागि माग गर्ने र उपयुक्त ठहर भएमा शाखा विस्तारको स्वीकृति दिन सकिनेछ ।

(५) बिरामीको उपचारको सिलसिलामा आवश्यकता अनुसार विशेषज्ञ चिकित्सक समक्ष वा उपयुक्त स्थानमा प्रेष्ण (रिफर) गर्नुपर्नेछ ।

(६) रोग निदानार्थ आवश्यक पर्ने ई.सि.जी., इ.इ.जी, प्याथोलोजी, रेडियोलोजी आवश्यक तथा अन्य सेवाहरु संचालन गर्नुपरेमा सम्बन्धित बिषयको जनशक्ति र सो सम्बन्धी भौतिक पूर्वाधार, औजार उपकरण नियमको पालना गर्नुपर्ने छ ।

(७) इन्ट्रिग्रेटेड क्लिनिक, नर्सिङ्ग होम वा अस्पताल भनी स्वीकृतिका लागि माग भएमा कुनकुन बिषय र सेवा दिने उद्देश्य राखिएको हो ? सो प्रष्ट उल्लेख गरि सोही बमोजिमका जनशक्ति, औजार उपकरण र भौतिक पूर्वाधार व्यवस्था गर्नुपर्नेछ ।

(८) आयुर्वेद चिकित्सा विधामा स्वास्थ्य रक्षा, रोग निवारण, औषधि द्रव्य काष्ठौषधि,रसौषधिको प्रयोग गरिने चिकित्सा सेवा, विना औषधि दिइने सेवा र आयुर्वेद स्वास्थ्य सेवामा पूर्वकर्म अन्तर्गतका उल्लेखित निराग्नी स्वेद (जल, वायु, सूर्यकिरण, पार्थिवतत्वको प्रयोग), अग्नि स्वेदन, अभ्यङ्ग **(Massage)**, सत्वावजय चिकित्सा (योगाभ्यास,ध्यान आदि) को माध्यमबाट रोगको रोकथाम वा दीर्घजीवनको लागि सञ्चालन गरिने संस्थाहरुले आयुर्वेद स्वास्थ्यकर्मीहरु, भौतिक पूर्वाधार,आवश्यक औजार उपकरण र तोकिएको मापदण्ड पूरा गरि जुन सुकै नाममा संचालन भएतापनि आधार ग्रन्थ सहित अनुमति प्रदान गर्ने निकायबाट लिएर मात्र सञ्चालन गर्न पाइनेछ ।

(ख) आयुर्वेद चिकित्सा अन्तरगत रहने सेवाहरुः

चिकित्सा सेवा :

१. रोग उपचार(आतुर विकार प्रशमन)

(क) युक्ति व्यापाश्रय चिकित्सा

(ख) संशमन(औषधि चिकित्सा)

(ग) संशोधन(वमनादि पञ्चकर्म शोधन चिकित्सा)

(घ) दैव व्यापाश्रय

(ङ) सत्वावजय

(च) शस्त्र-प्रणिधान

(छ) योगाभ्यास

२. स्वास्थ्य प्रवर्द्धनात्मक, स्वास्थ्य रक्षा तथा प्रतिरोधात्मक स्वास्थ्य सेवा

(क) प्रकृति विनिश्चय र परामर्श

(ख) स्वस्थवृत्त पालन- ऋतुचर्या, दिनचर्या, रात्रिचर्या, पथ्यापथ्य, आहार विहार

(ग) रसायन

(घ) वाजीकरण

(ङ) पञ्चकर्म

(च) योगाभ्यास

(ग) आयुर्वेद अस्पताल तथा नर्सिङ्ग होम सम्बन्धी मापदण्ड तथा पूर्वाधार :

(१)आयुर्वेद चिकित्सा प्रणाली अन्तर्गत निजी स्तरमा सञ्चालन गर्ने अस्पताल एवं नर्सिङ्ग होमहरुले आफ्नो क्षमता अनुसार क्रमशः एक वा एकभन्दा वढी तपसिलमा उल्लेखित विभाग/शाखाहरु सञ्चालन गर्न सक्नेछन्:-

आयुर्वेद चिकित्सा सेवा अन्तर्गत विभाग वा शाखाहरुः

(क) कायचिकित्सा

(ख) बालरोग चिकित्सा

(ग) प्रसूति तथा स्त्रीरोग चिकित्सा

(घ) शल्य चिकित्सा

(ङ) शालाक्य

(च) रसायन

(छ) वाजीकरण ।

(२) आयुर्वेद अस्पतालले देहाय बमोजिमको भौतिक पूर्वाधारको व्यवस्था तथा मापदण्डको पालना गर्नु पर्नेछ :-

(घ) आयुर्वेद स्वास्थ्य क्लिनिक/पोलिक्लिनिक सम्बन्धी मापदण्ड तथा पूर्वाधारहरु : आयुर्वेद पोलिक्लिनिक सेवा सञ्चालन गर्दा एउटै व्यवस्थापन अन्तर्गत रही तीन वा सो भन्दा बढी सेवा प्रदान गर्नु पर्ने र औषधि सेवाको व्यवस्था समेत हुनुपर्नेछ । स्वास्थ्य जाँच गर्ने तथा परामर्श दिने व्यक्ति कुनै पनि मान्यता प्राप्त संस्थाबाट कम्तिमा पनि BAMS वा सो सरहको चिकित्सा सम्बन्धी उपाधि प्राप्त गरी आयुर्वेद चिकित्स परिषद्मा दर्ता भएको हुनुपर्नेछ ।

(१) एक सेवा सञ्चालनका लागि आवश्यक न्यूनतम भौतिक सुविधाहरु निम्न अनुसारको हुनुपर्नेछ :-

(क) बिरामीको जाँच गर्ने भेन्टिलेटेड कोठा सेवा अनुसारको छुट्टाछुट्टै हुनुपर्नेछ ।

(कम्तिमा १४×१० वर्ग फिट)

(ख) बिरामी बस्ने ठाउँ(कुर्ने ठाउँ)

(ग) बिरामी जाँच्ने टेवुल

(घ) चिकित्सकको लागि कुर्सी

(ङ) चिकित्सकको लागि टेबुल

(च) बिरामी बस्ने कुर्सी/टुल

(छ) बिरामी कुर्न बस्ने बेन्चहरुको व्यवस्था

(ज) शौचालयको व्यवस्था

(झ) टेलिफोन (स्वैच्छिक) ।

(२) आवश्यक औजार उपकरणहरु निम्न अनुसारको हुनुपर्नेछ :-

(क) थर्मोमिटर-१

(ख) तौल लिने मेशिन-१

(ग) उचाई नाप्ने मेशिन-१

(घ) टंग डिप्रेशर-१

(ङ) ब्लड प्रेशर जाँच्ने मेशिन-१

(च) स्टेथोस्कोप-१

(छ) आँखा, नाक, कान जाँच्ने सेट-१

(ज) प्रोक्टोस्कोप-१

(झ) प्रोव

(ञ) सिरिन्ज

(ट) टर्च लाइट

(ठ) पञ्जा

(ड) मास्क, एप्रोन

(ढ) किड्नी ट्रे

(ण) बाल्टीन ।

(३) अन्य व्यवस्था (थप मापदण्ड):

(क) विशेषज्ञ सेवा र बिषय अनुसारको आवश्यक औजार उपकरणहरुको व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।

(ख) बिरामीको सम्पूर्ण बिवरण राख्नको लागि एउटा रजिष्टर हुनुपर्नेछ ।

(ग) क्लिनिकमा प्रयोग गरिने सम्पूर्ण औजारहरु अनिवार्य रुपमा निर्मलकृत गरिएको हुनुपर्नेछ ।

(घ) क्लिनिकमा काम गर्ने व्यक्तिले आफ्नो योग्यताको प्रमाणपत्र तथा आयुर्वेद चिकित्सा परिषद् दर्ता नं., सेवा शुल्क र आयकर प्रमाणपत्र सबैले देख्ने ठाउँमा राख्नुपर्नेछ ।

(ङ) मासिक प्रतिवेदन नियम अनुसार सम्बन्धित निकायमा पठाउने व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।

(ङ) आयुर्वेद पूर्वकर्म पञ्चकर्म सेवा केन्द्र सम्बन्धी मापदण्ड तथा पूर्वाधारहरु :

(१) **भौतिक पूर्वाधार :** आयुर्वेद पञ्चकर्म सेवा प्रदान गर्ने केन्द्र, हेल्थ क्लव र हेल्थ रिसोर्टहरु सञ्चालनका लागि आवश्यक पर्ने अभ्यङ्ग, स्वेदन, स्नान, वमन, विरेचन, शिरोविरेचन, वस्ति आदि उपचार कक्षहरु र सोका लागि देहायका सामग्रीहरुको व्यवस्था हुनुपर्नेछ । यसका साथै औषधि निर्माण कक्ष, प्रकृति परीक्षण, सत्वावजय चिकित्सा, योग ध्यान एवं अन्य सहायकहरुका लागि आवश्यक कक्षहरु हुनुपर्नेछ । साथै उपयुक्त किसिमका पुस्तकालय, शौचालय आदिको व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।

(क) अभ्यङ्ग कक्ष

(ख) स्वेदन कक्ष (ग्यास सिलिण्डर कक्ष बाहिर हुनु पर्ने)

(ग) अभ्यङ्ग टेबुल

(घ) सर्वाङ्ग स्वेदन बक्स

(ङ) नाडि स्वेदन यंत्र

(च) वस्ति यंत्र सेट

(छ) वमन टेबुल सहित वमन कक्ष

(ज) शौचालय संलग्न रहेको विरेचन कक्ष

(झ) विरेचन कुर्सी

(ञ) नस्य कुर्सी

(ट) शिरोधारा टेबुल सहित सेट

(ठ) शिरो बस्ति सेट

(ड) जानु बस्ति,कटि बस्ति आदि सेट

(ढ) कटि स्वेदन टब

(ण) अवगाह स्वेदन टब

(त) संसर्जन कर्मकालागि भोजनालय

(थ) अन्य पूर्वाधार तथा आत्यायिक चिकित्सा सामाग्री

नोट : पंचकर्मको प्रधानकर्म संचालनका लागि अन्तरंग सेवा संचालन स्विकृति अनिवार्य हुने छ ।

(२) **पञ्चकर्म सेवाहरुः** यी सेवा केन्द्रहरु व्यवस्थित रुपमा सञ्चालित गरिनु पर्नेछ । यी केन्द्रहरुबाट दिइने सेवाहरु आयुर्वेद चिकित्सा सिद्धान्त अनुसार रसायन, वाजीकरण, स्वास्थ्य प्रवर्द्धन,प्रतिरोधात्मक, पुनर्स्थापन उपचारात्मक कर्ममा आधारित रहनुपर्नेछ । रसायन, वाजीकरणसेवा पनि दिनुपर्नेछ । पञ्चकर्म र सो सेवाहरु निम्नानुसार गर्नुपर्नेछ :-

(क) पञ्चकर्म

(१) पूर्वकर्महरुः स्नेहन,स्वेदन, अभ्यङ्ग, पिण्डस्वेद, नाडी र पिचु आदि ।

(२) संसर्जन, रसायन कर्म

(३) प्रधानकर्महरुः वमन, विरेचन, वस्ति(अनुवासन, आस्थापन, शिरोविरेचन,रक्तमोक्षण (जलौका) ।

(४) पश्चात्कर्म ।

(ख) अन्य कर्म

(१) अभ्यङ्ग, स्वेदन, २३ प्रकार स्वेद वाह्य वस्ति, नेत्र तर्पण, शिरोधारा, शिरातेल,वस्ति,स्नान, लेप, कटिस्नान, पादस्नान आदि कर्महरु ।

(२) सत्वावजय कर्म: सत्वावजय, योग, ध्यान, नाद चिकित्सा आदि कर्महरु ।

(३) **आवश्यक जनशक्तिहरु:** आयुर्वेद चिकित्सा अन्तर्गत पञ्चकर्म र सम्बन्धित कुनै पनि कर्महरु दक्षअन आयुर्वेद चिकित्सकहरुको मातहतमा रहेर मात्र दिइनु पर्नेछार ।निम्नानुसयोग्यता भएकाजनशक्तिहरुबाट उपरोक्त सेवाहरु सञ्चालन गर्नु -पर्नेछ:

(क) आयुर्वेद चिकित्सक : आयुर्वेद चिकित्सा प्रणालीमा स्नातक वा स्नातकोत्तर उपाधि प्राप्त ।

(ख) पञ्चकर्म चिकित्सा सहायक : आयुर्वेद चिकित्सा प्रणालीमा प्रमाणपत्र तह वा आयुर्वेद स्वास्थ्य सहायक उत्तीर्ण गरी न्यूनतम ३ महिनाको पञ्चकर्म तालिम प्राप्त गरेको हुनुपर्नेछ ।

(ग) पञ्चकर्म सह-सहायक : कम्तिमा एस.एल.सी.पास गरी आयुर्वेद चिकित्सकको मातहतमा रही सो सम्बन्धी आवश्यक कर्महरुको तालिम सहितको २ वर्षको अनुभव प्राप्त गरेको ।

(क) अभ्यङ्ग कक्ष

(ख) स्वेदन कक्ष(ग्यास सिलिण्डर कक्ष बाहिर हुनु पर्ने)

(ग)अभ्यङ्ग टेबुल

(घ) सर्वाङ्ग स्वेदन बक्स

(ङ) नाडि स्वेदन यंत्र

(च) वस्ति यंत्र सेट

(छ) वमन टेबुल सहित वमन कक्ष

(ज) शौचालय संलग्न रहेको विरेचन कक्ष

(झ) विरेचन कुर्सी

(ञ) नस्य कुर्सी

(ट) शिरोधारा टेबुल सहित सेट

(ठ) शिरो बस्ति सेट

(ड) जानु बस्ति,कटि बस्ति आदि सेट

(ढ) कटि स्वेदन टब

(ण) अवगाह स्वेदन टब

(त) संसर्जन कर्मका लागि भोजनालय

(थ) अन्य पूर्वाधार तथा आत्यायिक चिकित्सा सामाग्री ।

नोट : पंचकर्मको प्रधानकर्म संचालनका लागि अन्तरंग सेवा संचालन स्विकृति अनिवार्य हुने छ ।

(४) आयुर्वेद अभ्यङ्ग कर्म मात्र दिइने केन्द्रहरुबाट विश्रान्ती अभ्यङ्ग कर्म मात्र दिन सक्नेछन् र सोकर्मका लागि न्यूनतम सुपरिवेक्षण प्राविधिक निरीक्षण टोलीद्वारा समय समयमा गरिनेछ ।

(५) पूर्वकर्म पञ्चकर्म चिकित्सा गर्दा प्रयोग हुने औषधि तथा अन्य द्रव्य :

(क) क्वाथ, फाण्ट, अर्क, स्वरस

(ख) अवलेह, पाक, खण्ड, किसरा

(ग) स्नेह, प्रस्तर, मृदिका, जल, तेज, धुम्र, वास्प, कम्वल, वस्त्र, पट्ट, जल आदि ।

(६) पश्चातकर्ममा पम्रयोग हुने द्रव्य तथा निर्मित औषधि व्यवस्था :

(क) सात्विक आहार, ऋतु तथा दिनचर्या, ब्रम्हचर्या पालन

(ख) औषधि-चूर्ण, वटी, फान्ट, अवलेह

(ग) आसव, अरिष्ट

(घ) लौह, मण्डुर

(ङ) तेल, घृत

(च) रस, रसायन

(छ) लेप, मलहम

(ज) भष्म, पिष्टी ।

(ङ) होमियोप्याथिक चिकित्सा सेवा स्थापना तथा सञ्चालन मापदण्ड :

(१) होमियोप्याथिक स्वास्थ्य क्लिनिक/पोलिक्लिनिकमा स्वास्थ्य जाँच गर्ने तथा परामर्श दिने व्यक्ति कुनै मान्यता प्राप्त शिक्षण सँस्थाबाट कम्तिमा पनि स्नातक वा सो सरहको उपाधि प्राप्त गरेको हुनुपर्नेछ ।

(२) होमियोप्याथिक स्वास्थ्य क्लिनिक/पोलिक्लिनिकमा भौतिक पूर्वाधारहरु निम्नानुसार हुनुपर्नेछ :-

भौतिक पूर्वाधार :

(क) बिरामी जाँच गर्ने उपयुक्त कोठा

(ख) बिरामी कुर्ने बेन्च र कुर्सी

(ग) बिरामी जाँच गर्ने टेबुल र स्टुल

(घ) शौचालय

आवश्यक स्वास्थ्य उपकरणहरु :

(क) स्टेथेस्कोप

(ख) बि.पी. सेट

(ग) ई.एन.टी. सेट

(घ) थर्मोमिटर

(ङ) एक्सरे हेर्ने बक्स

(च) Weighing Machine

(छ) उचाई नाप्ने साधन

(ज) टर्च

(झ) गज, कटन, ब्यान्डेज

(ञ) Tongue Depresor

(ट) Proctoscope

(ठ) बाल्टीन, जग

(ड) बिरामीको विवरण राख्ने रजिष्टर

(ढ) Catheterization set

जनशक्ति :

(क) होमियोप्याथिक चिकित्सक- १ (कम्तिमा होमियाप्याथिमा स्नातक तह वा सो सरह)

(ख) सहायक होमियोप्याथिक चिकित्सक- १ (कम्तिमा होमियोप्याथिकमा प्रमाणपत्रतह वा सो सरह)

(ग) होमियोम्याथिक सहायक- १ (मान्यता प्राप्त संस्थाबाट होमियोप्याथिमा तालिमप्राप्त गरेको)

सेवा :

(क) उपचार

(ख) परामर्श

(च) होमियोप्याथिक इमर्जेन्सी सेवाः

(१) होमियोप्याथिकमा इमर्जेन्सीसेवा २४ सै घण्टा सीमित सेवा खुल्ला राख्न सकिनेछ ।

(२) भौतिक पूर्वाधारः

- २०×१५ साईजको भेन्टिलेशन तथा शौचालययुक्त कोठा
- चिकित्सक बसने टेवुल र कुर्सी-१ थान
- स्टाफ नर्स बस्ने कुर्सी-१ थान
- बरामी बस्ने कुर्सी, टुल-१ थान
- अपरेशन टेबुल-१ थान
- Hanging light (100 wt) -१ थान
- ,याक -१ थान
- हिटर -१ थान
- Sterilization set - १ थान
- शौचालयमा पर्याप्त मात्रामा पानी उपलब्ध भएको ।

(३) **उपकरणः**

स्टेथोस्कोप

BP set

Gloves

X-ray view Box

Thermometer

Weighing Machine

उचाइ नाप्ने साधन

Plastic Apron

Dressing set

Stitching set

Torch

Mask

Cap

Cotton, Gauze, bandage

Stab, stand + oxygen cylinder, suction machine

(४) सेवा सम्बन्धीः

- Dressing
- Stitching
- साधारण Injury

(५) जनशक्ति: चिकित्सक -१ जना

- स्टाफ नर्स-१ जना
- कार्यालय सहयोगी-१ जना

(६) औषधि:होमियोप्याथीमा प्रयोग हुने केही इमर्जेन्सी औषधिहरु

(छ) निजी स्तरको होमियोप्याथिक अस्पतालका पूर्वाधार :

(ज) **एक्यूप्रेसर**:अनेक रोगको उपचार गर्ने एक्यूप्रेशर क्लिनिक वा पोलि(प्राकृतिक चिकित्सा एक्यूप्रेशर) क्लिनिक सञ्चालन गर्न निम्न लिखित न्यूनतम व्यवस्था हुपर्नेछ :-

(१) दक्ष जनशक्ति :

(क) कुनै विश्वविद्यालयबाट सम्बन्धित बिषयमा आवश्यक योग्यता (डक्टर उपाधि) प्राप्त गरेको व्यक्तिहरु ।

(ख) कुनै पनि मान्य प्राप्त संघ संस्थाबाट आवश्यक तालिम (डाक्टर वा सो सरहको उपाधि) प्राप्त गरेका व्यक्तिहरु

(२) अर्ध दक्ष जनशक्ति:

(क) कुनै पनि मान्यता प्राप्त संघ ससंस्थाबाट एक वर्ष वा सोभन्दा बढी तालिम प्राप्त व्यक्तिहरु ।

(ख) दक्ष जनशक्तिका साथमा न्यूनतम तीन वर्षसम्म अनुभव प्राप्त गरेकोकुरा दक्ष जनशक्तिले प्रमाणित व्यक्तिहरु ।

(३) बिरामी जाँच गर्ने कोठा

(४) एक्यूप्रेसर थेरापिष्टहरुको लागि मेच र टेबुल

(५) दक्ष एक्यूप्रेसर थेरापिष्ट (उपचारक)

(६) अर्धदक्ष एक्यूप्रेसर थेरापिष्ट (उपचारक) -१ जना

(७) कार्यालय सहायक-१ जना

(८) स्वीपर -१ जना

(९) आवश्यक उपकरणहरु:

(क) एक्यूप्रेशर जाँच गर्ने मेशिन

(ख) तौल लिने मेशिन

(ग) एक्यूप्रेशर गर्ने जिमका मेशिनहरु

(घ) शक्ति सञ्चार गर्ने उपकरणहरु

(ङ) इलेक्ट्रोनिक एक्यूप्रेशर मेशिन

(च) स्पाइनल रोलर

(छ) फेसियल रोलर र अन्य व्यायामका उपकरणहरु ।

(१०) संस्थागत रुपमा खोलिने क्लिनिक:

(क) नेपाल सरकारबाट स्वीकृत प्राप्त निकायको अनुमति लिएर मात्र स्वास्थ्य क्लिनिक सञ्चालन गर्नुपर्छ ।

(ख) स्वास्थ्य क्लिनिक सञ्चालन गर्न माथि उल्लेखित व्यवस्था हुनु अनिवार्य छ ।

(ग) चिकित्सक उपचारको लगायत काम गर्ने जनशक्तिले नेपाली नागरिकताको प्रमाणपत्र प्राप्त गरेको हुनु पर्नेछ ।

(११) बिरामी भर्ना गरेर पनि उपचार गर्न सकिनेछ ।

(१२) बिरामी भर्ना गर्न स्वास्थ्य क्लिनिकमा निम्न लिखित थप व्यवस्था हुनुपर्दछ :-

(क) बिरामी राख्ने कोठा

(ख) बिरामी सुत्नेड,ब आवश्यक ओड्ने ओछ्याउने सामान

(ग) सफा र प्रदूषणमुक्त कोठा

(घ) स्नान घर

(ङ) सफा पानी

(च) सन्तुलिन भोजन आदि

(छ) बिरामी सुत्ने वेड एकले अर्कालाई नछुने गरी कम्तिमा २-३ फिटको दूरीमा राख्ने

(ज) शौचालय ।

(१३) नेपाल सरकारबाट अनुमति लिएर सञ्चालित सबै एक्यूप्रेशर स्वास्थ्य क्लिनिकले आयुर्वेद विभागमा वैकल्पिक चिकित्सामा संस्था दर्ता गरेको हुनुपर्नेछ ।

(१४) एक्यूप्रेशर प्राकृतिक चिकित्सा बिषयमा प्रचार/प्रसार तथा अनुसन्धान मात्र गर्ने उद्देश्यले पनि संस्था सञ्चालन गर्न सकिनेछ ।

(क) सम्बन्धित बिषयको अनुसन्धान गर्ने आवश्यक योग्यता गरेको जनशक्ति प्राप्त हुनुपर्नेछ ।

(ख) प्रचार गर्दा एउटा बिषयसंग अर्को बिषय बाझ्ने गरी तथा एकले अर्कालाई हानी पुऱ्याउने प्रचार गन

(१५) एक्यूप्रेशरको लागि नेपाल सरकार सरकारको स्वीकृति प्राप्त संस्थाबाट वा वैकल्पिक चिकित्साबाट प्रमाणित गरेर मात्र यस सम्बन्धी बिक्री बितरणमा वजारमा ल्याउनु पर्नेछ । जस्तैः जोगाड, अन्य जिम आईटमका सामग्रीहरु ।

(१६) समय परिस्थिति र स्थान अनुसार उपचारमा प्रयोग हुने उपकरणको विकासक्रमअनुसार परिवर्तन सक्नेछ ।

परिच्छेद १०

अनुसन्धान, अभिलेख तथा प्रतिवेदन सम्बन्धी व्यवस्था

२७. **अनुसन्धान,अभिलेख तथा प्रदिवेदन :**(१)अनुसन्धान केन्द्र राखी अनुमति लिएका सम्वन्धित अस्पतालले राष्ट्रिय स्वास्थ्य अनुसन्धान परिषदको मापदण्ड अनुसार कम्तिमा वर्षमा २ वटा अनुसन्धान गरी सो को प्रतिवेदन मन्त्रालय, इटहरी उपमहानगरपालीका तथा अनुसन्धान परिषद र आयुर्वेद अनुसन्धानका हकमा राष्ट्रिय आयुर्वेद अनुसन्धान तथा तालीम केन्द्रलाई समेत बुझाउनु पर्नेछ । अनुसन्धान केन्द्रले त्यस्तो अनुसन्धान नगरेमा सम्वन्धित निकायले खारेज गर्न सक्नेछ ।

(२)अनुसन्धान केन्द्रको अनुमति नलिएका अन्य अस्पतालले यस नियमावली बमोजिम स्वीकृत प्राप्त स्वास्थ्य संस्थाले स्वास्थ्य व्यवस्थापन सूचना प्रणालीले तोकेको ढाँचामा आफुले प्रदान गरेको सेवाको मासिक प्रतिवेदन सम्बन्धित इटहरी उपमहानगरपालीकामा अनिवार्य रुपमा पेश गर्नु पर्नेछ । यसरी तोकिए बमोजिम प्रतिवेदन पेश नगर्ने स्वास्थ्य संस्थालाई सचेत गराउन सक्नेछ ।

(३)सूचना व्यवस्थापन गर्ने कर्मचारीलाई इटहरी उपमहानगरपालीकामा कार्यालयबाट तालिम लिने व्यवस्था गराउने पर्नेछ ।

(४)स्वास्थ्य संस्थाले प्रदान गरेको सेवाको ICD 10 विवरण अनुसार coding गरी सोही अनुसार प्रतिवेदन गर्न व्यवस्था गर्नु पर्नेछ ।

(५)स्वास्थ्य संस्थाले आफनो संस्थामा भएको जन्म तथा मृत्यको घटना विवरण प्रचलित बमोजिम कानून तोकिएको ढाँचामा उपमहानगरपालीकामा पञ्जिकाधिकारीलाई मासिक रुपमा प्रतिवेदन दिनु पर्नेछ ।

परिच्छेद ११

सञ्चालन अनुमति नवीकरण हुन नसक्ने अवस्था र खारेजी सम्बन्धी व्यवस्था

२८. सञ्चालन अनुमति नवीकरण नहुने: (१) यस नियमावलीमा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनिदे अवस्थामा स्वास्थ्य संस्थाकोसेवा सञ्चालन अनुमतिको नवीकरण गरिने छैन :-

(क) नियमित वा आकस्मिक अनुगमन गर्दा तोकिएको गुणस्तर वा पूर्वाधार पुरा नगरी स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गरेको पाईएमा,

(ख) प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण वा वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकनमा उल्लिखित शर्तहरु पालना नगरेको पाईएमा,

(ग) अस्पतालले प्रदान गरेको सेवाको प्रतिवेदन वार्षिक रुपमा उपमहानगरपालीकामा प्रतिवेदन पेश नगरेमा,

(घ) स्वास्थ्य संस्थाबाट सिर्जित चिकित्साजन्य फोहरमैलाको उचित व्यवस्थापन नगरेको पाईएमा,

(ङ) मन्त्रालय वा उपमहानगरपालीकाले दिएको निर्देशनको पटक पटक उल्लंघन गरेमा,

(च) भवन संहिता अनुरुप भवन निर्माण नभएको वा पुरानो भवनको हकमा तोकिएको समयभित्र भुकम्पीय दृष्टिकोणले भवन प्रबलीकरण गरेको नपाईएमा ।

२९. खारेजी गर्न सकिने: यो नियमावली प्रारम्भ हुनु अघि अनुमति प्राप्त गरी सञ्चालनमा रहेका स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन गर्न नसक्ने जनाई सञ्चालन अनुमति खारेजीका लागि निवेदन दिएमा सम्बन्धित निकायले त्यस्तो संस्थाको सञ्चालन अनुमति खारेजी गर्न सक्नेछ ।

परिच्छेद १२

स्वास्थ्य संग सम्वन्धित गैरसरकारी संघ संस्था सम्वन्धि व्यवस्था

३०. स्वास्थ्य संग सम्वन्धित गैरसरकारी संघ संस्था सम्वन्धि व्यवस्था : (१) यस उपमहानगरपालिका क्षेत्रभित्र स्वास्थ्य संग संवन्धित भई संचालन भएका र संचालन हुने स्थानिय स्तरका ,राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय स्तरका संघ संस्थाले यस नगरक्षेत्र भित्र कुनैपनि स्वास्थ्य सेवा वा कार्यक्रम संचालन गर्दा उपमहानगरपालिका वाट स्वीकृति लिनुपर्ने छ ।

(२) उपनियम (१) वमोजिम स्वास्थ्य कार्यक्रम संचालन गर्ने संस्थाले संस्था दर्ता ऐन २०३४ वमोजिम दर्ता भई , राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय स्तरका संघ सस्थाले संघिय सरकार स्वास्थ्य मन्त्रालय, प्रदेश स्तरको भए प्रादेशिक स्वास्थ्य संरचना तथा स्थानिय स्तरको भए उपमहानगरपालिका स्वास्थ्य महाशाखामा संस्था दर्ता भएको हुनुपर्ने छ ।

(३) उपनियम २ वमोजिम दर्ता भएका संस्थाले यस नगरक्षेत्रमा स्वास्थ्य सेवा तथा कार्यक्रम संचालन गर्दा वार्षिक रुपमा संचालन गर्ने कार्यक्रमहरुको वजेट कार्यक्रम तथा कार्ययोजना पेश गर्नु पर्ने छ र उक्त कार्ययोजना उपमहानगरपालिकावाट स्वीकृत भएपछि मात्र संचालन गर्न पाइने छ ।

(४) यस उपमहानगरपालिका क्षेत्र भित्र स्वास्थ्य संग सम्वन्धित उपचारात्मक शिविर, विशेषज्ञ शिविर आदि संचालन गर्न चाहने सामाजिक संघ संस्थाहरुले समेत कार्यक्रम संचालनको कार्ययोजना पेश गरि उपमहानगरपालिका पुर्व स्वीकृति लिएर मात्र कार्यक्रम संचालन गर्न पाइने छ ।

(५) उपनियम (१), (२) र (३) वमोजिम स्वीकृति लिएका संघ सस्थाले उपमहानगरपालिकाको स्वास्थ्य महाशाखाले उपलव्ध गराएको ढाँचा वमोजिम मासिक तथा वार्षिक प्रतिवेदन अनिवार्य रुपमा पेश गर्नु पर्ने छ ।

(६) उपनियम (४) वमोजिम स्वीकृति लिएका संघ सस्थाले उपमहानगरपालिकाको स्वास्थ्य महाशाखाले उपलव्ध गराएको ढाँचा वमोजिम कार्यक्रमको प्रतिवेदन सो महाशाखामा उपलव्ध गराउनु पर्ने छ ।

३१. औषधि पसल दर्ता तथा अनुमति सम्वन्धि व्यवस्था :

(१) यस उप महानगरपालिका क्षेत्रमा औषधि पसल संचालन गर्न औषधि ऐन २०३५ अनुसार औषधि व्यवसाय गर्न योग्यता पुगेका व्यवसायीहरुले सम्वन्धित वडाको र औषधि व्यवस्था विभागको सिफारिसको आधारमा स्वास्थ्य महाशाखाले संचालन स्वीकृति दिन सक्नेछ ।

(२) औषधि पसल दर्ता तथा अनुमति सम्वन्धि अन्य व्यवस्थाको हकमा औषधि ऐन २०३५ र औषधि विक्रि वितरण सहिता २०७१ वमोजिम हुनेछ ।

(३) नगरपालिका क्षेत्र भित्रका औषधि पसलहरुको अनुगमन तथा नियमन नगरपालिकाको स्वास्थ्य महाशाखा तथा अनुगमन समितिले गर्न सक्नेछ । विद्यमान ऐन नियम र सहिता अनुसार संचालन नभएको पाइएमा आवश्यक निर्देशन ,चेतावनी दिन तथा गम्भिर किसिमको लापरवाहि भएको पाएमा कारवाहिको लागि सम्वन्धित निकायलाई सिफारिस गर्न सक्नेछ ।

(४) औषधि पसल सगै अन्य सेवा समेत संचालन गर्नु परेमा संवन्धित सेवा अनुसारको मापदण्ड पुरा गरेर मात्र संचालन गर्नु पर्ने छ ।

परिच्छेद १३
विविध

३२. **सेवा शुल्क निर्धारण समिति सम्बन्धी व्यवस्था :** (१) सर्वसाधारणलाई उचित मूल्यमा गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा पुऱ्याउने प्रयोजनको लागि स्वास्थ्य संस्थाले गर्ने प्रदान स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तरको आधारमा त्यस्तो स्वास्संस्थाले लिन सक्ने शेवा शुल्क सम्बन्धी मापदण्ड निर्धारण गर्नको लागि अनुसूची ७ मा उल्लेख बमोजिमको सेवा शुल्क निर्धारण समिति रहनेछ ।

(२) उपनियम (१) को प्रयोजनको लागि सेवा शुल्क निर्धारण समितिको बैठक आवश्यकता अनुसार वस्नेछ ।

(३) सेवा शुल्क निर्धारण समितिको बैठक सम्बन्धी कार्यविधि समिति आफैंले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

३३. **खारेजी र बचाउ :** यो नियमावली लागू हुनुपूर्व कार्यान्वयनमा रहेको स्वास्थ्य संस्था दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण सम्बन्धी निर्देशिका, २०७६ खारेज गरिएको छ र सो निर्देशिका बमोजिम भइसकेका वा भएका कामकारबाहीहरु यसै नियमावली बमोजिम भएको मानिनेछ ।

३४. **व्याख्या गर्ने अधिकार** : यस नियमावलीमा उल्लिखित मापदण्डको कुनै प्रावधानको कार्यान्वयनमा कुनै द्विविधा उत्पन्न भई कार्यान्वयनमा वाधा आई परेमा उपमहानगरपालीकाले सो मापदण्डको व्याख्या गर्नेछ ।

३५. **स्वतः अमान्य हुने :** यस नियमावलीमा लेखिएको कुनै कुरा प्रचलित नेपाल कानूनको कुनै व्यवस्थासँग बाझिएमा बाझिएको हदसम्म स्वतः अमान्य हुनेछ ।

अनुसूची १

पूर्वाधार, स्थायी एवं स्तरोन्नती स्वीकृतिको प्रयोजनको लागि अनुगमन समिति सम्बन्धी व्यवस्था (नियम २ को खण्ड(क) र नियम५ सँग सम्बन्धित)

१ स्वास्थ्य महाशाखा प्रमुख -संयोजक
२. मेडिकल अधिकृत (एक) -सदस्य
३. ल्याब टेक्नीसियन/अधिकृत(एक) - सदस्य
४. रेडियोग्राफर - सदस्य
५. पब्लिक हेल्थ नर्स - सदस्य
६. फार्मेसी वा सहायक अधिकृत -सदस्य
७. सिभिल इन्जिनियर (एक) -सदस्य
८. आयुर्वेद अधिकृत (एक) -सदस्य
९. सम्बन्धि बिषय विज्ञ *आवश्यकता अनुसार थप गरि सिफारिस गराउने*
१०. जनस्वास्थ्य अधिकृत/निरिक्षक/हे अ. वा सो सरह मध्ये महाशाखा प्रमुखबाट तोकिएको व्यक्ति-सदस्य सचिव

नोटःसमितिले आवश्यकता अनुसार सम्बन्धित विषयका विशेषज्ञलाई समितिका सदस्यकारुपमा थप गर्न सक्नेछ ।

अनुसूची २

भवन सम्बन्धी मापदण्ड(नियम २ को खण्ड(ट) सँग सम्बन्धित) ।

- अधिकतम ग्राउण्ड कभरेज- ४० प्रतिशत
- loor Area Ratio (FAR) - २.५
- न्युनतम पार्किङ स्थल- जम्मा जग्गाको २५ प्रतिशत
- भवनको सेट ब्याक (Set Back) - कम्तिमा ३ मिटर भवनको चारैतिर
- लाइट प्लेन (Light Plane) - ६३.५ डिग्री

अनुसूची ३

पूर्वाधार स्वीकृतिको मनसाय पत्रका लागि निवेदन फाराम(नियम७ को उपनियम(१) सँग सम्बन्धित)

श्री ....

..... ।

निम्नानुसार प्रस्तावित अस्पतालको संचालन तथा पूर्वाधार स्वीकृतिको मनसाय पत्रका लागि देहाय अनुसार कागजात सहित निवेदन फाराम पेश गरेको छु/छौ ।

निवेदन फाराम :

कार्यकारी अधिकृत/संचालन समितिको तर्फबाट

.....

१. अस्पतालको नाम :- शैया संख्या :-

२. साधारण सेवा/विशेषज्ञ सेवा वा अस्पताल के हो उल्लेख गर्ने :-

३. अस्पतालको ठेगाना(पत्राचार गर्ने ठेगाना) :- अञ्चल :- जिल्ला :-

महानगरपालिका/उमनपा/नपा/गाविस :

वडा नं. :- टोल :- ब्लक नं. :- टेलिफोन :-

मोबाइल: :- पो.ब.नं.- :

४. अस्पताल खोल्ने व्यक्तिहरु (५ प्रतिशत भन्दा बढी शेयर धारण गर्नेहरुको मात्र):-

नाम :-

ठेगाना -:

नागरिकता नं: -: मोबाइल नं.- :

फोन नं.- :

५. अस्पतालको लागि आवश्यक जग्गा र स्वामित्वको

(क) जग्गाको कित्ता,क्षेत्रफल र स्वामित्वको प्रकार:

(ख) लिजमा भए कबुलियतनामा पेश गर्ने:

६. अस्पतालको वित्तीय स्रोत- :

(क) निजी लगानी (ख) बैंक कर्जा(ग सरकारी (घ) अनुदान सहयोग

(ङ) गैरसरकारी संस्थाबाट कर्जा लिई संचालन गर्ने भए सो को विवरण

(च) अन्य वित्तीय लगानी :- (स्थीर पूँजी लागत) रु.....

(क) भवन तथा जग्गाको लागि :- रु. .....

(ख) औजार उपकरणको लागि:- रु. .....

वित्तीय लगानी (चालु पूँजी लागत) रु. .....

रोजगार संख्या- :

अनुमानित आम्दानी -: रु. .....

अनुमानित मुनाफा:- .....

मासिक :- रु. .....
त्रैमासिक :- रु. .....
वार्षिक :- रु. .....

७. देहायका विषयहरु समेत समावेश भएको व्यावसायिक कार्ययोजना
(क)स्वीकृत संस्थाबाट प्रदान गर्ने सेवाहरूको विवरण :
(ख) संस्थामा प्रयोग हुने आवश्यक उपकरणहरूको विवरण (संलग्न गर्ने):
(१) ..... (
२).....
(३) .....
(४) .....

(ग) संस्थामा सेवा पुऱ्याउनका लागि आवश्यक पर्ने जनशक्तिको (संलग्न विवरण गर्ने):
(१) विशेषज्ञ :
नाम : पद : योग्यता : पार्टटाइम : फुलटाइम :

(२) प्राविधिक :
नाम : पद : योग्यता : पार्टटाइम : फुलटाइम :

(३) प्रशासनिक :
नाम : पद : योग्यता : पार्टटाइम : फुलटाइम :
नोट :

(१) संस्थामा कार्य गर्ने प्राविधिक कर्मचारीहरू सम्बन्धित परिषद्मा दर्ता भएको हुनुपर्ने । सम्बन्धित परिषद्को प्रमाण पत्र अनिवाय रुपमा पेश गर्नुपर्नेछ ।
(२) कर्मचारीहरूको योग्यताका प्रमाणित प्रतिलिपिको साथै कार्य गर्ने मन्जुरीनामा समेत संलग्न हुनुपर्ने ।
(३) सरकारी कार्यालयमा कार्यरत कर्मचारीहरू संलग्न हुने भएमा नेपाल स्वास्थ्य सेवा ऐन, २०५३ का ५९ अनुसारको स्वीकृति पत्र अनिवार्य रुपमा संलग्न हुनुपर्ने ।
(४) प्राविधिक कर्मचारीहरुले आफु कार्य गर्ने अन्य संस्थाहरुको समेत विवरण खुलाउने ।

अनुसूची ४

स्वास्थ्य संस्थाको स्थापना, सेवा विस्तार वा स्तरोन्नतिको लागि अनुमति प्राप्त गर्न दिने निवेदन फाराम

(नियम ८ को उपनियम(१) सँग सम्बन्धित)

१. संस्थाको नाम :- शैया संख्या- :

२. साधारण सेवा/विशेषज्ञ सेवा अस्पतालमा कुन हो उल्लेख गर्ने :-

३. संस्थाको ठेगाना(पत्राचार गर्ने ठेगाना) :- अञ्चल :- वडा नं. -: टोल -:

जिल्ला :- व्लक नं. :- टेलिफोन न. :-

४. संस्था खोल्ने व्यक्तिहरु :-

नाम :-

नागरिकता नं. -:

ठेगाना -:

फोन नं.- :

मोबाइल नं.- :

५. संस्थाको वित्तीय स्रोत- :

क. निजी :-

ख. शेयर कर्जा- :

ग. सरकारी :-

घ. गैर सरकारी संस्थाबाट कर्जा लिई संचालन गर्ने भए सो उल्लेख गर्ने :-

वित्तीय लगानी :-(लागत) रु.

क. भवन तथा जग्गाको लागि -:

औजार उपकरण -:

जनशक्ति :-

अनुमानित आम्दानी :-

आम्दानी स्वदेशी -:

बिदेशी -:

अञ्चल सम्पत्तिको स्रोत- :

अनुमानित मुनाफा- :

मासिक :-

त्रैमासिक -:

वार्षिक -:

६. अस्पतालको वर्गीकरण अनुसार प्रदान गर्ने सेवाहरुको बिवरण कुन-कुन सेवा पुऱ्याउने हो ? खुलाउने, निदानात्मक सेवा प्रतिकारात्मक सेवा उपचारात्मक सेवा अन्य सेवा एक्स-रे, खोप, प्रसूति तथा स्त्रीरोग एम.सि.एच क्लिनिक परिवार प्याथोलोजी, ल्याव, आहार विहार, जनरल मेडिसिन नियोजन अल्ट्रासाउण्ड जनरल

सर्जिकल विशेषज्ञ सेवा जस्तै इण्डोस्कोपीः- प्रसूति सेवा, मृगौला रोग, स्नायु,दन्त,ई.सी.सी., ट्रेडमील प्रयोगशाला सर्जिक सेवा तथा रुजाहर व्यवस्थापन

७. संस्थामा प्रयोग हुने आवश्यक मुख्य उपकरणहरुको बिवरण तथा स्रोत :-

(क)

(ख)

(ग)

(घ)

(ङ)

(च)

(छ)

(ज)

(झ)

८. संस्थामा सेवा पुऱ्याउने कर्मचारीहरुको बिवरण सम्बन्धित मापदण्ड अनुसार :-

(क) विशेषज्ञ -:

नाम पद योग्यता पार्टटाईम फुलटाईम

(ख) प्राविधिक -:

नाम पद योग्यता पार्टटाईम फुलटाईम

(ग) प्रशासनिक -:

नाम पद योग्यता पार्टटाईम फुलटाईम

नोटः

१) सम्बन्धित सेवा अनुसार निर्धारित मापदण्डहरु र पूर्वाधारहरु पूरा भएपश्चात्मात्र सेवा संचालन गर्न पाईनेछ ।

२) उपर्युक्त बमोजिम के कति कर्मचारीहरुको संस्थामा संलग्न हुने हो, स्पष्ट उल्लेख हुनुपर्ने ।

३) सबै शुल्क बिवरण बिस्तृत रुपमा उल्लेख हुनुपर्ने ।

४) संस्थामा कार्य गर्ने प्राविधिक कर्मचारीहरु सम्बन्धित परिषद्मा दर्ता भएको हुनुपर्ने, सम्बन्धित परिषद्को प्रमाणपत्र अनिवार्य रुपमा पेश गर्नुपर्ने ।

५) कर्मचारीहरुको योग्यताका प्रमाणित प्रतिलिपिको साथै कार्य गर्ने मन्जुरीनामा समेत संलग्न हुनुपर्ने

६) नेपाल सरकारमा कार्यरत कर्मचारहिरु संलग्न हुने भएमा नेपाल स्वास्थ्य सेवा ऐन, २०५३ को नियम अनुसारको स्वीकृति पत्र अनिवार्य रुपमा संलग्न हुनुपर्ने ।

७) प्राविधिक कर्मचारीहरुले आफु कार्य गर्ने अन्य संस्थाहरुको समेत विवरण खुलाउने ।

नोटः स्वास्थ्य संस्था सञ्चालनका लागि निवेदन दिदा सलग्न गर्नुपर्ने कागजातहरु

१. निवेदन फारम

२. कम्पनी दर्ता/संस्था दर्ताको प्रमाणित प्रतिलपि

३. संस्था/कम्पनीको विधान/प्रवन्ध पत्र, नियमावलीको प्रतिलिपि

४. स्थायी लेखा दर्ता प्रमाण-पत्रको प्रतिलपि

५. स्थापना गर्न लागिएको ठाउँमा अस्पताल आवश्यक छ भन्ने सम्बन्धित वडा कार्यालयको सिफारिस पत्र

६. अस्पतालमा काम गर्ने जनशक्ति सम्बन्धी विवरण

(क) बायोडाटा

(ख) शैक्षिक योग्यता, तालिमका प्रमाणित प्रतिलिपि

(ग) प्राविधिक कर्मचारीहरुले सम्बन्धित काउन्सिलको प्रमाणदर्ता-पत्रको प्रतिलिपि

(घ) नागरिकता प्रमाणपत्रको प्रतिलिपि

(ङ) जनशक्तिहरुको काम गर्ने समय(पार्ट टाइम/फुल टाइम किटान गर्नुपर्नेछ)

(च) मञ्जुरीनामा/कबुलियतनामा

७. औजार उपकरणको बिवरण तथा स्रोत

८. सम्पूर्ण सेवा शुल्क बिवरण

९. भौतिकपूर्वाधार तथा सामग्रीको बिवरण

१०. अस्पतालको आर्थिक नियमावली

११. अस्पतालले लिने सेवा शुल्क विवरण र गरीब तथा असहायलाई छुट दिने नीति

१२. प्रदान गरिने सेवाको विवरण

१३. जग्गा/घरको स्वामित्व

१४. घर/कोठा बहालमा लिई सञ्चालन गर्ने भए घर बहाल सम्झौता-पत्र र भवन स्वास्थ्य संस्था संचालन गर्न राष्ट्रिय भवन संहिता बमोजिमउपयुक्त छ भन्ने सम्बन्धि सिफारिश पत्र

१५. भवनको स्वीकृत नक्सा

१६.संस्थाको चल अचल सम्पत्ति बिवरण तथा वित्तीय स्रोत

१७. संस्थाको कार्य योजना(Scheme)

१८. PAN मा दर्ता नम्वरः

१९. कर चुक्ता प्रमाण पत्र(लागु हुने अवस्थामा)मात्रै

२०. लेखापरीक्षण प्रतिवेदन (लागु हुने अवस्थामा मात्रै)

२१. बिरामी बडापत्रको नमुना

२२. सम्बन्धित निकायको भवन संहिता सम्बन्धीस्वीकृतिपत्र

२३. मूल्य अभिबृद्धि कर वा आयकरमा दर्ता भएको प्रमाणपत्र

२४. भवन निर्माण सम्पन्न प्रमाणपत्र

२५.सम्बन्धित निकायबाट भवनको नक्सा डिजाइन र निर्माण राष्ट्रिय भवन संहिताको मापदण्ड बमोजिम भएको स्वीकृति पत्र ।

अनुसूची ५

स्वास्थ्य क्लिनिक/रेडियो ईमेजिङ सेवा/ प्राथमिकउपचार परामर्श केन्द्र सञ्चालन अनुमति माग गर्ने निवेदन फाराम

(नियम ८ को उपनियम(१) सँग सम्बन्धित)

१. संस्थाको नाम :- शैया संख्या :-

२. संस्थाको ठेगाना(पत्राचार गर्ने ठेगाना):-

पालिका:- वडा नं.:- टोल -:

जिल्ला :- व्लक नं. :-

टेलिफोन नं:

संस्था खोल्ने व्यक्तिहरु- :

नाम :-

नागरिकता :-

ठेगाना -:

फोन नं.- :

४. संस्थाको वित्तीय स्रोत- :

क. निजी :-

ख. शेयरकर्जा -:

ग. वैदेशिक- :

घ. गैर सरकारी -:

ङ. सामुदायिक -:

च. अन्य

५. संस्थाको क्षमता तथा बिस्तृत कार्य योजना- :

सेवा प्रदान गर्ने क्षेत्रहरु :

निदानात्मक सेवा प्रतिकारात्मक सेवा उपचारात्मक सेवा

एक्स-रे

खोप

प्रसूति तथा स्त्रीरोग

अल्ट्रासाउण्ड

एम.सि.एच.

जनरल मेडिसिन

इण्डोस्कोपी

परिवार नियोजन सेवा

जनरल सर्जिकल

विशेषज्ञ सेवा जस्तैः- ई.सी.सी.,ट्रेडमील प्रयोगशाला आँखा,नाक, मुटु, मृगौला स्नायुरोग ईत्यादि

अन्य सेवा :- फार्मेसी

६. सेवा शुल्क .अलग र स्पष्टसँग) खुलाउने- :

७. संस्थामा सेवा हुने आवश्यक उपकरणहरुको बिवरण तथा स्रोत :-

८. संस्थामा सेवा पुऱ्याउने जनशक्ति बिवरण- :

संख्या/योग्यता/अनुभव/पार्टटाईम/फूलटाईम/अन्य सुविधा

सामान्य चिकित्सक :

विशेषज्ञ चिकित्सक :

अन्य प्राविधिक :

नोटः

१) सम्बन्धित सेवा अनुसार निर्धारित मापदण्डहरु र पूर्वाधारहरु पूरा भए पश्चात् मात्र सेवा संचालन गर्न पाईने छ ।

२) उपर्युक्त बमोजिम के कति कर्मचारीहरुको संस्थामा संलग्न हुने हो, स्पष्ट उल्लेख हुनुपर्ने ।

३) संस्थामा कार्य गर्ने कर्मचारीहरु सम्बन्धित परिषद्मा दर्ता भएको हुनुपर्ने, सम्बन्धित परिषद्को प्रमाणपत्रहरु अनिवार्य रुपमा पेशगर्नु पर्नेछ ।

४) कर्मचारीहरुको योग्यताका प्रमाणित प्रतिलिपिहरु संलग्न हुनुपर्नेछ ।

५) नेपाल सरकारमा कार्यरत कर्मचारहिरु संलग्न हुने भएमा नेपाल स्वास्थ्य सेवा ऐन, २०५३ को नियम अनुसारको स्वीकृति पत्र अनिवार्य रुपमा संलग्न हुनुपर्ने ।

अनुसूची ६

स्वास्थ्य संस्था स्थापना तथा नवीकरण अनुमति दस्तुर (नियम ११ र १२ को उपनियम(२) सँग सम्बन्धित)

स्वास्थ्य सस्था स्थापना तथा नविकरण अनुमति दस्तुर

सि नं.	शुल्क निर्धारण ईकाई	शुल्क निर्धारण इकाई	स्थापनाको लागि दस्तुर रकम	नविकरणको लागि दस्तुर रकम
१	जनरल अस्पताल तथा नर्सिङ होम	प्रति शैया	४०००	५००
२	सामान्य विशेषज्ञ अस्पताल	प्रति शैया	५०००	१०००
३	रेडियो/इमेजिङ सेवा	प्रति सेवा	१००००	१०००
४	प्रयोगशाला सेवा "E" समुह	प्रति सेवा	१००००	१०००
५	प्रयोगशाला सेवा "D" समुह	प्रति सेवा	१२०००	१२००
५	पोलि क्लिनिक/स्वास्थ्य क्लिनिक (विशेषज्ञ सेवा भए अतिरिक्त समेत)	प्रति सेवा प्रति विशेषज्ञ	१०००० ५०००	१००० ५००
६	परामर्श / प्राथमिक उपचार क्लिनिक	प्रति सेवा	५०००	५००
७	आयुर्वेद अस्पताल/वैकल्पिक चिकित्सा अस्पताल	प्रति शैया	२०००	५००
८	आयुर्वेद तथा वैकल्पिक चिकित्सा क्लिनिक (विशेषज्ञ सेवा भए अतिरिक्त अतिरिक्त)	प्रति सेवा प्रति विशेषज्ञ	५००० ५०००	५०० ५००

नोट :१. जनरल अस्पताल, सामान्य विषेषज्ञ अस्पताल, नर्सिङ होम, आयुर्वेद तथा वैकल्पिक चिकित्सा अस्पतालको दस्तुर निर्धारण गर्दा इकाई दरले स्वीकृत जम्मा शैया लाई गुणा गरि निर्धारण गरिने छ साथै अन्य सेवाहरु ल्याव र एक्सरे, भिडियो एक्सरे, इन्डोसकोपि, सिटि स्क्यान, एम आर आई, दन्त रोग,विषयगत विशेषज्ञ सेवा,शल्यक्रियाको संघन कक्ष, आइ सि यु, फार्मेसी जस्ता सेवा भए वा थप गर्न चाहे प्रत्येकको छुट्टा छुट्टै सेवाको रुपमो प्रयोगशालाको हकमा सि.नं ४ र ५ अनुसार र अन्य सेवाको हकमा सि.नं. ३ वमोजिमको इकाई दरले गुणा गरि थप दस्तुर समेत निर्धारण गरिने छ ।

२) पोलि क्लिनिक/स्वास्थ्य क्लिनिक, आयुर्वेद तथा वैकल्पिक चिकित्सा क्लिनिकमा अन्य सेवाहरु ल्याव र एक्सरे, भिडियो एक्सरे जस्ता सेवा भए वा थप गर्न चाहे प्रयोगशालाको हकमा सि.नं ४ र ५ साथै एक्सरे,

भिडियो एक्सरे सेवाको हकमा सि.नं. ३ वमोजिमको इकाई दरले गुणा गरि थप दस्तुर समेत निर्धारण गरिने छ ।

अनुसूची ७

सेवा शुल्क निर्धारण समिति(नियम ३२ सँग सम्बन्धित)

१. संयोजक,सामाजिक विकास समिति- अध्यक्ष
२.आर्थिक प्रशासन शाखा ,प्रमुख-सदस्य
३. जिल्ला समन्वय समितिको प्रतिनिधी- सदस्य
४.प्रादेशिक स्वास्थ्य कार्यालयको प्रतिनिधी-सदस्य
५.औषधी व्यवसायी संघको प्रतिनिधी-सदस्य
६. अध्यक्ष वा प्रतिनिधी , एफिन - सदस्य
७. प्रतिनिधि, उपभोक्ता महासंघ-सदस्य
८ उद्योग बाणिज्य महासंघको प्रतिनिधि-सदस्य
९. प्रमुख ,स्वास्थ्य महाशाखा- सदस्य सचिव

नोटः समितिले आवश्यकता अनुसार सम्बन्धित विषयका विशेषज्ञलाई समितिका सदस्यका रुपमा थप गर्न सक्नेछ ।